

ASISTENČNÉ ČINNOSTI V ŠKOLE

Financované
Európskou úniou
NextGenerationEU

PLÁN [OBNOVY]

MINISTERSTVO
ŠKOLSTVA, VEDY,
VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

NIVAM

NÁRODNÝ INŠTITÚT VZDELÁVANIA A MLÁDEŽE

ASISTENČNÉ ČINNOSTI V ŠKOLE

Asistenčné činnosti v škole

Kolektív autorov:

PaedDr. Vladimíra Ďurčová, PhDr. Terézia Drdulová, MBA, PhDr. Barbora Čaplová, PhDr. Ivana Drangová, Mgr. Iris Domancová, PhD., Mgr. Zuzana Mravcová, Mgr. Katarína Reinoldová, doc. PaedDr. Terézia Harčariková, PhD., Mgr. Zuzana Ivanová, PhD., Mgr. Lenka Nadányi, doc. PaedDr. Jana Lopúchová, PhD., Mgr. Miroslava Višňovská, PhD., doc. PhDr. Rastislav Rosinský, PhD.

Spolupracovali:

Mgr. art. Viera Orogváni, PaedDr. Martina Rzymanová, PaedDr. Jana Partiková, PaedDr. Valéria Stašiaková, prof. PaedDr. Darina Tarcsiová, PhD., PaedDr. Šarlota Múdra, Mgr. Marek Hlina, Mgr. Martina Kukumbergová, doc. PhDr. Marian Groma, PhD., PaedDr. Dorota Smetanová, PhD. Mgr. Júlia Čurillová, PaedDr. Lucia Košťálová, Mgr. Mária Paľová, PhD., Mgr. Janka Kšiňanová, PhD., Mgr. Janka Pilková, PhD., doc. PaedDr. Milena Lipnická, PhD., PaedDr. Mária Králiková, Mgr. et Mgr. Mária Anyalaiová, PhD.,

Hlavná koordinačná skupina:

prof. PhDr. Eva Gajdošová, PhD., Mgr. Eva Polgáryová, PhD., Mgr. Jana Kožárová, PhD., Mgr. Matúš Bañas, PhDr. Mgr. Ľubomír Tichý, Mgr. Hana Laciková, PhD., Michaela Stehlíková, DiS., JUDr. Zuzana Stavrovská, prof. PaedDr. Alica Vančová, CSc., PaedDr. Jana Kandriková, PhDr. Alena Kopányiová, PhD., Mgr. Mária Chorváthová, Mgr. Eva Horníková, Lucia Komorníková, Mgr. Júlia Choleva, PhD., PhDr. Oľga Okálová, PhD., PaedDr. Zuzana Staňová

Jazyková úprava: Mgr. Zlata Ilievová

Grafická úprava:

Vydanie: prvé

Rok vydania: 2023

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 PERSONÁLNE ZABEZPEČENIE ASISTENČNÝCH ČINNOSTÍ V ŠKOLE.....	6
Pedagogický asistent	6
Pomocný vychovávateľ	6
Zdravotnícky pracovník.....	7
Osobný asistent.....	7
Iné osoby participujúce na asistenčných činnostiach v škole	7
2 PEDAGOGICKÁ ASISTENCIA	9
2.1 Profil pedagogického asistenta	10
2.2 Adaptačné vzdelávanie pedagogického asistenta	13
2.3 Náplň práce pedagogického asistenta	15
2.4 Forma práce pedagogického asistenta	18
2.5 Spolupráca pedagogického asistenta s učiteľom.....	21
2.5.1 Spolupráca pedagogického asistenta s učiteľom pri plánovaní vyučovania.....	21
2.5.2 Spolupráca pedagogického asistenta s učiteľom pri realizovaní a vyhodnocovaní výchovno-vzdelávacieho procesu.....	23
2.6 Spolupráca pedagogického asistenta s ostatnými zamestnancami školy pri realizovaní a vyhodnocovaní výchovno-vzdelávacieho procesu	28
2.7 Spolupráca pedagogického asistenta s rodinou dieťaťa/žiaka	30
3 ASISTENCIA PRI SEBAOBSLUŽNÝCH ČINNOSTIACH	32
3.1 Sebaobslužné činnosti	32
3.1.1 Sebaobslužné činnosti a vnímanie vlastnej identity.....	33
3.1.2 Sebaobslužné činnosti a zdravotné znevýhodnenie	34
3.2 Poskytovanie asistencie pri sebaobslužných činnostiach v školskom prostredí	35
3.2.1 Asistencia v oblasti hygieny.....	38
3.2.2 Asistencia v oblasti stravovania a dodržiavania pitného režimu.....	38
3.2.3 Asistencia v oblasti vyprázdňovania	39
3.2.4 Asistencia v oblasti obliekania a vyzliekania.....	39
3.2.5 Asistencia v oblasti mobility.....	40
3.2.6 Asistencia v oblasti dodržiavania liečebného režimu.....	40
3.3 Poskytovanie asistencie pri sebaobslužných činnostiach v spolupráci s rodinou dieťaťa	41
4 PREHĽAD VYBRANÝCH DOSTUPNÝCH ZDROJOV	43
Zoznam bibliografických odkazov.....	44

PRÍLOHY.....	46
Príloha č. 1	46
Príloha č. 2	47
Príloha č. 3	48
Príloha č. 4	49
Príloha č. 5	52
Príloha č. 6	54
Príloha č. 7	55

ÚVOD

Dieťa/žiak sa v prostredí školy môže stretnúť s rôznorodými bariérami či prekážkami, ktoré mu bránia plnohodnotne sa zapájať do výchovno-vzdelávacieho procesu, naplňovať svoj potenciál či začleňovať sa do spoločenstva školy. Tieto bariéry a prekážky môžu byť viazané napríklad na podmienky školy, odlišný materinský jazyk, zdravotné znevýhodnenie a podobne. Okrem učiteľov, vychovávateľov či odborných zamestnancov pomáhajú tieto bariéry a prekážky zmierňovať aj ľudia z iných profesií, ktorí v škole pôsobia. Patria medzi nich pedagogickí asistenti, pomocní vychovávatelia a zdravotnícki pracovníci. V prostredí niektorých škôl sú to tiež osobní asistenti, ktorí však nie sú zamestnancami školy.

Náplne činností všetkých uvedených profesií sú v bežných i mimoriadnych aktivitách škôl navzájom veľmi úzko prepojené. Kvalita a rozsah pôsobenia jedného zamestnanca má často priamy vplyv na možnosti pôsobenia všetkých ostatných. V mnohých prípadoch je efektívne pôsobenie učiteľa, vychovávateľa, školského špeciálneho pedagóga či odborného zamestnanca bez spolupráce s ostatnými spomenutými profesiami v škole dokonca nemožné. Veríme, že práve táto publikácia bude nápomocná pri vzájomnej prepájaní a dopĺňaní pôsobenia každého z nich.

Publikácia je určená pre všetkých zamestnancov škôl, ktorí asistenčné činnosti v prostredí školy priamo vykonávajú, ale rovnako tak pre všetkých ostatných zamestnancov škôl, ktorí na procese poskytovania asistenčných činností akýmkoľvek spôsobom participujú. Asistenčné činnosti sú v publikácii rozdelené na dve základné kategórie – pedagogickú asistenciu a asistenciu pri sebaobslužných činnostiach. Takéto rozdelenie zohľadňuje súčasne viacero kritérií (poskytovateľa asistenčnej činnosti, prijímateľa asistenčnej činnosti, oblasť poskytovania asistencie a i.).

Cieľom publikácie je poskytnúť v oboch kategóriách asistenčných činností prehľad legislatívnych a odborných východísk pre ich realizovanie, východiská pre vzájomnú koordináciu asistenčných činností medzi zamestnancami školy, deťmi, žiakmi a ich rodinami.

1 PERSONÁLNE ZABEZPEČENIE ASISTENČNÝCH ČINNOSTÍ V ŠKOLE

Pedagogický asistent

Pedagogický asistent je pedagogickým zamestnancom školy alebo školského zariadenia, ktorého činnosť a náplň práce je vymedzená v zákone č. 138/2019 Z. z.¹ nasledovne: „Pedagogický asistent podľa požiadaviek učiteľa, vychovávateľa alebo majstra odbornej výchovy a v spolupráci s odbornými zamestnancami vytvára rovnosť príležitostí vo výchove a vzdelávaní, pomáha žiakovi alebo skupine žiakov pri prekonávaní architektonických, informačných, jazykových, zdravotných, sociálnych alebo kultúrnych bariér.“

Cieľom pôsobenia PA v triede je zabezpečenie plnohodnotného zapojenia každého dieťaťa/žiaka do výchovno-vzdelávacieho procesu a rozvoj celkového potenciálu všetkých detí/žiacov v triede, v ktorej PA pôsobí. Činnosť PA sa teda neviaže na konkrétne dieťa/žiaka, ale na skupinu detí/žiacov.

Zabezpečenie pôsobenia PA v triede je jedným z podporných opatrení vo výchove a vzdelávaní. Podporné opatrenia sú vymedzené v školskom zákone².

Pomocný vychovávateľ

Pracovná pozícia pomocného vychovávateľa je uvedená v *Katalógu pracovných činností pri výkone práce vo verejnom záujme v oblasti školstva*³. Náplň práce a kvalifikačné predpoklady pomocných vychovávateľov upravuje nariadenie vlády SR č. 341/2004 Z. z.⁴

Pomocný vychovávateľ je nepedagogickým zamestnancom školy alebo školského zariadenia. Na základe usmernenia PZ pomáha s adaptáciou dieťaťa na prostredie MŠ, pri komunikácii s deťmi a ich zákonnými zástupcami, prekonávaní jazykových a architektonických bariér, činnostiach zabezpečujúcich životosprávu a pri mnohých iných. Pomocný vychovávateľ môže poskytovať asistenciu pri sebaobslužných činnostiach, ktoré sú obsahom 3. kapitoly tohto dokumentu. Viac informácií o pozícii pomocný vychovávateľ je dostupných na: [metodika-pomocni-vychovavatelja-preview-web-04.pdf](https://statpedu.sk/metodika-pomocni-vychovavatelja-preview-web-04.pdf) (statpedu.sk).

Na Slovensku prebiehalo v rokoch 2022 – 2023 pilotné overovanie pracovnej pozície pomocný vychovávateľ. Pilotné overovanie je realizované v rámci programu *Pomocný vychovávateľ v materskej škole*, ktorý je financovaný z prostriedkov Európskej únie prostredníctvom Plánu obnovy a odolnosti.

¹ Zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

² Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

³ Nariadenie vlády SR č. 341/2004 Z. z., ktorým sa ustanovujú katalógy pracovných činností pri výkone práce vo verejnom záujme a o ich zmenách a doplnení

⁴ Nariadenie vlády SR č. 341/2004 Z. z., ktorým sa ustanovujú katalógy pracovných činností pri výkone práce vo verejnom záujme a o ich zmenách a doplnení

Zdravotnícky pracovník

Na Slovensku prebieha v rokoch 2022 – 2024 pilotné overovanie pracovnej pozície zdravotnícky pracovník. Pilotné overovanie je realizované v rámci programu *Zdravotnícky pracovník v materskej, v základnej a v strednej škole*, ktorý je financovaný z prostriedkov Európskej únie prostredníctvom Plánu obnovy a odolnosti. Zdravotnícky pracovník je nepedagogický zamestnanec školy. Poskytuje zdravotnú a ošetrovateľskú starostlivosť, realizáciu skríningu s cieľom včasnej identifikácie zdravotných problémov, preventívne a poradenské aktivity v oblasti podpory zdravého životného štýlu a prevencie ochorení a ďalšie činnosti. Popis pracovných činností zdravotníckych pracovníkov v pozícii školského zdravotného pracovníka je dostupný na: <https://www.minedu.sk/data/att/23584.pdf>.

Osobný asistent

Dieťa/žiak so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami má podľa školského zákona „právo na výchovu a vzdelávanie s využitím špecifických foriem a metód, ktoré zodpovedajú jeho potrebám, a na vytvorenie nevyhnutných podmienok, ktoré túto výchovu a vzdelávanie umožňujú“⁵. Pri vytváraní takýchto podmienok participuje často vo veľkej miere práve osobný asistent. Osobný asistent vykonáva svoju činnosť na základe písomnej zmluvy uzatvorenej s fyzickou osobou s ťažkým zdravotným postihnutím, nie je teda zamestnancom školy. Povolenie vstupu osobného asistenta do školy je plne v kompetencii konkrétneho riaditeľa školy. Možnosť prítomnosti osobného asistenta na vyučovaní teda nie je automaticky povolená. Prítomnosť osobného asistenta v škole môže riaditeľ školy povoliť vo vzťahu k žiakom, ktorých zdravotný stav vyžaduje zabezpečenie činností, ktoré nie sú v kompetencii PZ ani OZ školy. Poskytovanie osobnej asistencie môže byť za istých podmienok hradené z peňažného príspevku, ktorý je poskytovaný osobe s ťažkým zdravotným postihnutím. Do rozsahu hradených hodín sa však nezapočítava osobná asistencia v čase návštevy školy. Rozsah poskytovania peňažného príspevku na osobného asistenta je upravený v zákone č. 447/2008 Z. z.⁶

Iné osoby participujúce na asistenčných činnostiach v škole

V praxi sa vyskytujú situácie, keď vedenie školy nevie zabezpečiť zamestnanca, ktorý by poskytoval asistenčné činnosti, a to z rôznych dôvodov, napríklad časových: prestup dieťaťa z MŠ do ZŠ, zo ZŠ na strednú školu, prípadne prestup žiaka z jednej školy na inú. Rodičia/zákonní zástupcovia dieťaťa/žiaka vtedy môžu navrhnúť vedeniu školy svoju prítomnosť, prípadne prítomnosť iného člena rodiny na vyučovaní. Riaditeľa školy

⁵ Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 144

⁶ Zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov

k rozhodnutiu o prítomnosti člena rodiny na vyučovaní nezaväzuje žiaden predpis, avšak s jeho súhlasom a za podmienok ním stanovených je toto dočasné riešenie možné. Rodič/zákonný zástupca by mal v tomto prípade akceptovať akékoľvek rozhodnutie riaditeľa. Riaditeľ dôverne pozná situáciu v škole, v konkrétnej triede a on preberá zodpovednosť za výchovno-vzdelávací proces i za všetky osoby, ktoré sa na ňom podieľajú.

V prípade, že sa na výchovno-vzdelávacom procese zúčastňuje ako asistent akákoľvek iná osoba (napríklad osobný asistent, asistent zabezpečujúci toaletu, hygienu alebo iné úkony), je nevyhnutný súhlas zákonného zástupcu. Riaditeľom škôl sa odporúča uzatvoriť s asistentom pred začatím vykonávania jeho asistenčnej činnosti *zmluvu o dobrovoľníckej činnosti*. Zmluva vyšpecifikuje podrobnejšie podmienky, určí osobu zodpovednú za dobrovoľníka – asistenta a ošetrí ďalšie podmienky ako bezpečnosť a ochranu dobrovoľníka počas výkonu jeho dobrovoľníckej asistenčnej činnosti a iné (napríklad dohodu o mlčanlivosti, nezasahovanie do práce pedagógov, vzťah k ostatným účastníkom výchovno-vzdelávacieho procesu).

2 PEDAGOGICKÁ ASISTENCIA

Pedagogickí asistenti pôsobia na väčšine našich škôl len pomerne krátke obdobie. Na Slovensku sú tiež školy, kde sa ich pozícia stala stabilnou súčasťou kolektívu zamestnancov. Možno konštatovať, že počet takýchto škôl sa postupne zvyšuje. Pôsobenie PA nie je izolovaným pôsobením jedného subjektu. Akákoľvek činnosť PA v škole sa priamo odvíja od činnosti ostatných subjektov, ktoré vo výchovno-vzdelávacom procese pôsobia. Najmä s pozíciou učiteľa, s ktorým spolupracuje v triede.

Obr. 1 Vplyv rôznych subjektov na pôsobenie pedagogického asistenta v škole

Pozícia PA je v školách vnímaná rôznym spôsobom. V praxi sa ukazuje, že potenciál tejto profesie zatiaľ nie je na všetkých školách naplno využitý. Preto je nutné rozširovať povedomie o vzájomnom vymedzení kompetencií PA a ostatných zamestnancov školy. Kľúčové je najmä to, aké kompetencie by mali mať učitelia, PA, školskí špeciálni pedagógovia a OZ na to, aby dokázali medzi sebou efektívne spolupracovať. Rovnako je potrebné edukovať týchto zamestnancov, pripraviť a podporiť ich pri budovaní potrebných kompetencií. V kontexte vymedzenia práv a povinností zamestnávateľa a zamestnanca je pri tom potrebné vždy vychádzať z platnej legislatívy, najmä zákonníka práce, zákona č. 138/2019 Z. z.⁷ a iných relevantných legislatívnych usmernení pracovnoprávných vzťahov vrátane kolektívnych zmlúv (tam, kde je možné kolektívnu zmluvu uzavrieť).

⁷ Zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

2.1 Profil pedagogického asistenta

Kvalifikačné predpoklady pedagogického asistenta

Predpokladmi na výkon pracovnej činnosti PA, ktoré sa vzťahujú na všetkých PZ vrátane PA, sú: bezúhonnosť, zdravotná spôsobilosť, ovládanie štátneho jazyka a kvalifikačné predpoklady. Kvalifikačné predpoklady upravuje podrobnejšie vyhláška č. 173/2023 Z. z.⁸ v Prílohe č. 6⁹.

Osobnostné predpoklady pedagogického asistenta

Pracovná náplň PA si vyžaduje isté osobnostné črty, ktoré umožňujú vykonávať túto prácu efektívne. Vymenujeme z nich aspoň niektoré:

- Empatia

Empatia sa chápe ako schopnosť vcítiť sa do pocitov a predstáv druhého človeka. Vďaka empatii možno vytvárať plnohodnotné vzťahy s inými ľuďmi. Ak by sa mala táto schopnosť definovať vo vzťahu k práci PA, hovorilo by sa o schopnosti vcítiť sa do pocitov a predstáv každého dieťaťa/žiaka, s ktorým PA pracuje. Využíva pritom proces mentalizácie, čiže dieťa/žiaka nielen vníma, ale zároveň aj interpretuje jeho správanie, pocity a jeho jednotlivé činnosti. Výraznou mierou mu takto môže byť v škole nápomocný pri zvládaní rôznych situácií. V tomto kontexte je však dôležité vyvarovať sa zamieňaniu empatie s ľútosťou. Empatický prístup PA nie je ľutovaním dieťaťa/žiaka. Pedagogický asistent prejavuje svoju empatiu tým, že ho podporuje v samostatnom zvládaní úloh, aj keď to trvá dlhšie alebo je úloha vypracovaná s chybami.

- Asertívne komunikačné schopnosti

Používanie neverbálnej a verbálnej komunikácie explicitne, sebavedomo a s úctou. Pedagogickí asistenti sú rovnocennou súčasťou pedagogického zboru. Sú integrálnou súčasťou systému vzdelávania, bez ich podpornej činnosti by pre časť detí/žiakov nebolo možné uplatniť si právo na plnohodnotné vzdelávanie. To, ako budú PA vnímaní v triede, je výsledkom viacerých faktorov a jedným z nich je slušná vzájomná komunikácia medzi zamestnancami školy. Forma a spôsob komunikácie medzi dospelými je v triede vždy zároveň aj vzorom komunikácie pre deti/žiakov.

- Schopnosť spolupráce

Rozvíjanie kooperatívnych vzťahov medzi PA a ostatnými zamestnancami školy, spoločné plánovanie, realizovanie a vyhodnocovanie aktivít je nevyhnutnou súčasťou efektívnej spolupráce. Dôležité je tiež spolurozhodovanie v relevantných oblastiach.

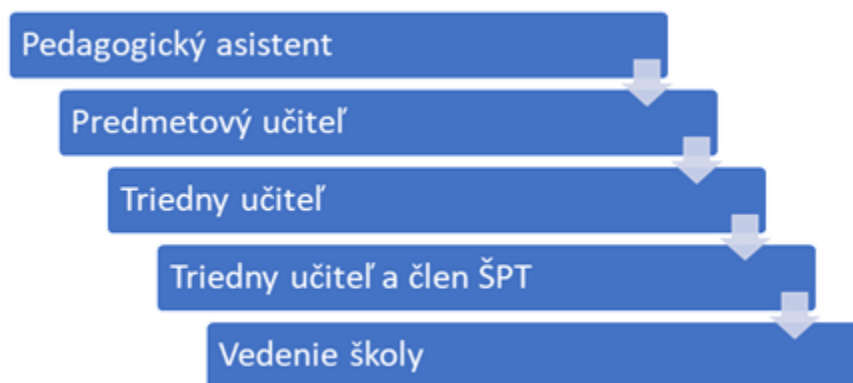
- Schopnosť efektívneho riešenia konfliktov

Pedagogickí asistenti sú často súčasťou konfliktných situácií, najmä ak sa v triede nachádza dieťa/žiak s problémovým správaním. Pri riešení konfliktných situácií v triede je dôležité zvoliť si vhodný postup s vopred určenými kompetenciami. Je dôležité, aby boli PA o postupe práce

⁸ Vyhláška č. 173/2023 Z. z. o kvalifikačných predpokladoch pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov

⁹ Dostupné na: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/prilohy/SK/ZZ/2023/173/20230901_5530379-2.pdf

pre zvládanie takýchto situácií vopred poučení zo strany školského psychológa a iných OZ školy, prípadne školského špeciálneho pedagóga. O postupnosti krokov, ktoré by mal rešpektovať každý zamestnanec školy (vrátane pedagogického asistenta) v náročných alebo konfliktných situáciách, by mali byť všetky zainteresované strany vopred informované. Informácia by mala byť dostupná tiež deťom/žiakom a rovnako tak ich rodinám. Pri krízových situáciách (akákoľvek udalosť, ktorá prekoná bežné zvládacie mechanizmy v prostredí školy) je postup následnosti v komunikácii odlišný.

Obr. 2 Vplyv rôznych subjektov na pôsobenie pedagogického asistenta v škole

Komplexnosť aktivít PA a šírka spolupráce s viacerými zamestnancami školy často prináša konfliktné situácie aj do vzťahov medzi zamestnancami navzájom. Efektívnym riešením pre školy je zavedenie systému riešenia konfliktných situácií medzi zamestnancami, ktorého súčasťou by mal byť zástupca zamestnancov školy a členovia ŠTP.

- Prijímanie spätnej väzby a sebareflexia

Pedagogický asistent by mal byť dostatočne pripravený prijímať spätnú väzbu a adekvátne na ňu reagovať. Dôležitá je spätná väzba od dieťaťa/žiaka, s ktorým PA pracuje, ale aj spätná väzba od učiteľa, ostatných PZ či OZ školy a v neposlednom rade i spätná väzba od zákonného zástupcu dieťaťa/žiaka. Spätná väzba od dieťaťa/žiaka umožňuje PA získať informácie o tom, či porozumel inštrukcii a preberanému učivu. Poskytuje tiež informáciu o jeho prežívaných pocitoch, hĺbke nadobudnutých vedomostí a mnohých iných významných skutočnostiach. Rovnako tak rôznorodá spätná väzba od ostatných účastníkov výchovno-vzdelávacieho procesu umožňuje PA svoje pôsobenie neustále zefektívňovať.

- Organizačné schopnosti

Efektívne fungovanie vďaka príprave na každý deň, tvoreniu vhodných harmonogramov, stanovenie jasnej vízie a plánovanie krokov na dosiahnutie cieľov. Spoločné plánovanie činností vo výchovno-vzdelávacom procese je predpokladom na efektívne fungovanie PA, ako aj ostatných zamestnancov školy.

- Flexibilita a adaptabilita

Adaptabilita je schopnosť pozitívne sa prispôbovať zmenám, schopnosť zmeniť spôsob myslenia, konania, ak si to situácia vyžaduje. Flexibilita je schopnosť reagovať na nové

okolnosti rýchlo a pružne. Takéto rýchle reakcie a prijímanie zmien v pracovnej činnosti sú mnohokrát priamo závislé od realizovania kompromisov medzi navzájom spolupracujúcimi ľuďmi. Spoločenstvo školy (triedy) je postavené na pevných pravidlách, zároveň je to však aj priestor, v ktorom v dôsledku novovzniknutých situácií dochádza k neustálym zmenám. Novovzniknuté situácie je v škole spravidla nutné riešiť vo veľmi krátkom čase.

- Schopnosť a ochota učiť sa nové poznatky

Učenie sa novým skutočnostiam je integrálnou súčasťou bežnej činnosti každého PZ vrátane PA. Prostredníctvom samoštúdia či realizácie doplnkového vzdelávania si môže svoje vedomosti, schopnosti a kompetencie rozširovať aj cielene a plánovane. Pedagogický asistent si zväčša sám zvolí, v ktorej oblasti považuje svoje ďalšie vzdelávanie za prínosné.

Pri navrhovaní možností ďalšieho doplnkového vzdelávania však môžu byť nápomocní aj školskí špeciálni pedagógovia či OZ školy. Rozhodnutie, v akej oblasti si bude PA ďalej dopĺňať vzdelanie, môže vyplývať aj z činnosti, ktorá vychádza z podpory dieťaťa/žiaka pri prekonávaní konkrétnej bariéry. Jednou z možností je napríklad vzdelávanie sa na kurze posunkového jazyka alebo, ak je to potrebné, absolvovanie špeciálneho certifikovaného vzdelávania. Potrebné schopnosti, vedomosti a kompetencie môže PA efektívne získavať aj prostredníctvom mentoringu. Mentorom môže byť zamestnanec školy alebo inej relevantnej inštitúcie či organizácie.

- Diskrétnosť

Pedagogický asistent často disponuje veľmi dôvernými informáciami, ktoré sa týkajú napr. zdravotného stavu dieťaťa/žiaka, alebo informáciami z jeho rodinného prostredia. Pedagogický asistent je povinný chrániť súkromie zverených detí/žiakov, ako aj ich zákonných zástupcov. S dôvernými informáciami musí nakladať obozretne.

- Etické hodnoty

Pedagogický asistent by mal byť morálnou autoritou a zároveň sprievodcom detí/žiakov v procese formovania ich adekvátneho morálneho vývinu. Základné morálne princípy, ktoré sú vo vzťahu k vykonávaniu profesie PA záväzné, sú súčasťou *Etického kódexu pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov*¹⁰.

Znalosti pedagogického asistenta

- Znalosť náplne práce pedagogického asistenta

Náplňou práce PA je vytváranie rovnosti príležitostí vo výchove a vzdelávaní, pomoc a podpora deťom/žiakom pri prekonávaní bariér vo výchovno-vzdelávacom procese. Bližšej špecifikácii náplne práce PA sa venuje Kapitola 2.2.

- Znalosť roly pedagogického asistenta vo výchovno-vzdelávacom procese

Práca PA je špecifická v tom, že je možné vykonávať ju len v súčinnosti s prácou učiteľa, na základe spoločného plánovania. Prácu PA metodicky vedie učiteľ, školský špeciálny

¹⁰ Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/15445.pdf>

pedagóg alebo OZ. Pedagogický asistent vstupuje súčasne a paralelne do viacerých rolí: podpora dieťaťa/detí, podpora učiteľa, podpora kurikula a podpora školy.

- Znalosť cieľovej skupiny pôsobenia pedagogického asistenta

Pedagogický asistent pomáha PZ školy v činnosti viazanej na akékoľvek dieťa/žiaka, ktoré/ý to v danom čase potrebuje. Pomoc PA nie je viazaná len na podporu detí/žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, tak ako to bolo v minulosti vnímané. Pôsobenie PA sa však zabezpečuje prednostne v triedach, kde sú vzdelávané deti/žiaci so zdravotným znevýhodnením, zo sociálne znevýhodneného prostredia a s odlišným materinským jazykom od vyučovacieho jazyka školy.

- Znalosť činností pedagogického asistenta

Medzi základné úlohy a realizované činnosti PA patrí vytváranie rovnosti príležitostí vo výchove a vzdelávaní. Výber a následná realizácia konkrétnych činností vyplýva zo spoločného plánovania PA a učiteľa (viac v Kapitole 2.5.). Je dobré, ak majú učitelia, ktorí spolupracujú s PA na konkrétnych hodinách, informáciu o jeho vzdelaní a predchádzajúcich pracovných skúsenostiach. Ak sa PA stala napríklad bývalá učiteľka, môže jej učiteľ zveriť úlohy zložitejšieho charakteru. Ak nastúpil PA hneď po ukončení maturitnej skúšky a ešte si len dopĺňa svoje pedagogické vzdelanie, musí byť tomu prispôbená jeho činnosť v rámci triedy. Pedagogický asistent vykonáva svoje činnosti priamo počas vyučovacej hodiny alebo v čase mimo vyučovacej hodiny (napríklad v ZŠ vykonáva dozor nad bezpečnosťou a ochranou zdravia v čase pred začiatkom vyučovania, počas prestávok a všetkých činností organizovaných ZŠ a podľa potreby aj po skončení školského vyučovania¹¹).

- Znalosť foriem práce pedagogického asistenta

Na to, aby mohol PA vykonávať svoju náplň práce na vysokej profesionálnej úrovni, je potrebné, aby poznal rôzne formy a možnosti svojej práce a bol otvorený ich využívať v praxi. Okrem individuálnej práce s dieťaťom/žiakom je nevyhnutné pracovať s ním aj v skupine. Bližšie k jednotlivým formám práce v Kapitole 2.4.

2.2 Adaptačné vzdelávanie pedagogického asistenta

Adaptačné vzdelávanie je zamerané na získanie a osvojenie si profesijných kompetencií potrebných na výkon pracovnej činnosti v kariérovom stupni samostatný pedagogický zamestnanec.

Tak ako pri všetkých PZ a OZ sa pri adaptačnom vzdelávaní PA postupuje podľa zákona č. 138/2019¹² a vyhlášky č. 361/2019¹³. Začínajúci PZ je povinný absolvovať a úspešne ukončiť adaptačné vzdelávanie najneskôr do dvoch rokov od nástupu do prvého pracovného pomeru,

¹¹ Vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 223/2022 o základnej škole

¹² Zákon č. 138/2019 o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

¹³ Vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 361/2019 Z. z. o vzdelávaní v profesijnom rozvoji

v ktorom vykonáva pracovnú činnosť. Škola si na vlastné účely spravidla vytvára smernicu, ktorá tento postup spresňuje.

Je dôležité, aby bol PA v období adaptačného vzdelávania plne podporovaný zo strany uvádzajúceho učiteľa, školského špeciálneho pedagóga alebo OZ. Mal by mať možnosť neustále sa pýtať na jednotlivé procesy, ktoré vo vyučovaní pozoruje a sám realizuje. V prípade, že uvedenie PA neprebehne adekvátne, nebude mu venovaná dostatočná pozornosť, nemožno od neho po ukončení adaptačného vzdelávania očakávať podporu dieťaťa/žiaka v dostačujúcej miere. V prvých týždňoch by mal PA dostávať inštrukcie na každú vyučovaciu hodinu, postupne s nadobudnutými skúsenosťami sa tento interval môže zväčšovať.

Obsah a program adaptačného vzdelávania sa vytvára v súlade s *Kompetenčným profilom pedagogického asistenta*¹⁴:

- **dieťa/žiak:** identifikovať vývinové a individuálne charakteristiky dieťaťa/žiaka, identifikovať psychologické a sociálne faktory učenia a správania dieťaťa/žiaka, identifikovať sociokultúrny kontext vývinu dieťaťa/žiaka

Uvedený proces identifikácie sa realizuje v úzkej spolupráci so školským psychológom, prípadne aj ďalšími OZ školy a PZ školy. Pedagogický asistent by mal počas adaptačného vzdelávania získať kompetenciu a spôsobilosť orientovať sa v hlavných znakoch a zákonitostiach psychického vývinu dieťaťa/žiaka, osobitných formách jeho komunikácie. Mal by vnímať jeho individuálne charakteristiky, reflektovať štýly jeho učenia. Mal by reflektovať rôzne spôsoby učenia sa detí/žiakov v závislosti od psychických, fyzických a sociálnych možností, získať povedomie o ich sociokultúrnom zázemí, prípadne aj ovládať ich osobitné komunikačné formy.

- **výchovno-vzdelávací proces:** ovládať obsah a didaktiku pedagogického pôsobenia, plánovať a projektovať výchovno-vzdelávaciu činnosť, realizovať výchovno-vzdelávaciu činnosť, hodnotiť priebeh a výsledky výchovno-vzdelávacej činnosti.

Pedagogický asistent by mal mať základy didaktiky, poznať výchovno-vzdelávacie procesy, základnú dokumentáciu školy, organizáciu školského vyučovania, poznať základné pedagogické a didaktické princípy plánovania a projektovania vyučovania, zoznamovať sa s možnosťami tvorby pomôcok pre deti/žiakov, oboznámiť sa s hodnotiacim procesom na škole a mal by sa podieľať na tomto procese.

- **profesijný rozvoj:** plánovať a realizovať svoj profesijný rast a sebarozvoj, stotožniť sa s profesijnou rolou, školou a školským zariadením

Pedagogický asistent by mal získať predstavu o svojom budúcom vzdelávaní, orientovať sa v možnostiach sebarozvoja. Mal by byť oboznámený s profesijnou etikou práce PA, ktorá zohráva dôležitú úlohu, lebo práve PA vstupuje do veľmi blízkych interakcií s dieťaťom/žiakom a je tiež oboznámený s informáciami, ktoré podliehajú všeobecnému nariadeniu na ochranu osobných údajov. Za najdôležitejšiu kompetenciu a spôsobilosť považujeme schopnosť spolupráce s učiteľom, vychovávateľom alebo majstrom odbornej výchovy v oblastiach

¹⁴ Pokyn ministra č. 39/2017, ktorým sa vydávajú profesijné štandardy pre jednotlivé kategórie a podkategórie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov škôl a školských zariadení

plánovania, hodnotenia, výberu foriem práce so žiakmi, výberu podporných mechanizmov pre žiakov.

2.3 Náplň práce pedagogického asistenta

Náplň práce PA určuje riaditeľ školy v súlade s platnou legislatívou, zákonníkom práce a zákonom č. 138/2019 Z. z.¹⁵ Je dôležité, aby bola vytváraná v súlade s kompetenciami PA ako PZ. Vo všeobecnosti možno povedať, že hlavnou náplňou práce PA je vyrovnávanie príležitostí detí/žiakov a pomoc pri prekonávaní bariér v ich výchove a vzdelávaní. Pedagogický asistent pomáha deťom/žiakom prekonávať architektonické, informačné, jazykové, zdravotné, sociálne a kultúrne bariéry.

- **Architektonické bariéry** sú prekážky, ktoré bránia prístupu k vzdelávaniu deťom/žiakom najmä s telesným postihnutím, ale tiež so zrakovým postihnutím, poruchou autistického spektra a mnohými inými. Tieto bariéry môžu byť napríklad schody, úzke dvere, vysoké pulty či chýbajúce výťahy. Podporou pri prekonávaní architektonických bariér je napríklad aj pomoc pri orientácii v priestore.
- **Informačné bariéry** sú prekážky, ktoré bránia prístupu dieťaťa/žiaka k dostatočnému množstvu kvalitných informácií vo forme, v akej je ich schopný prijať. Pri prekonávaní informačných bariér nejde len o pomoc pri využívaní kompenzačných pomôcok osobného charakteru a digitálnych pomôcok, ale aj o aplikovanie pomerne jednoduchých, ale účinných opatrení, ako napríklad zabezpečenie vhodného výhľadu na tabuľu, vhodnej farby písma, prípravu alebo úpravu učebných pomôcok, sprostredkovanie poznámok, výučbových materiálov, nahrávok a iné.
- **Jazykové bariéry** vrátane bariér v komunikácii a reči sú prekážky, ktoré bránia vzdelávaniu, efektívnej komunikácii a vhodným interakciám dieťaťa/žiaka so sociálnym okolím. Pomoc PA je v tomto prípade potrebná najmä u detí/žiakov, ktoré/í majú vývinové ťažkosti pri osvojovaní si jazykových schopností a reči alebo narušenú komunikačnú schopnosť (napr. vývinovú jazykovú poruchu), narušenie zvukovej roviny reči a iné. Podpora je potrebná aj u detí, ktoré buď neovládajú slovenský jazyk, alebo ich materinským jazykom nie je slovenčina. V prípade škôl s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny ide o vyučovací jazyk školy. Pri prekonávaní jazykových bariér dieťaťa/žiaka je vhodné preferovať tých PA, ktorí ovládajú efektívne komunikačné stratégie, rozumejú problematike narušenej komunikačnej schopnosti, prípadne ovládajú dominantný jazyk dieťaťa/žiaka (napr. z bilingválneho prostredia). Pedagogický asistent, ktorý pracuje s nehovoriacim dieťaťom/žiakom, dieťaťom/žiakom so sluchovým postihnutím, so zrakovým postihnutím, by mal ovládať osobitné formy jeho komunikácie. Viac informácií k osobitným formám komunikácie nájdete v sprievodnom dokumente Osobitné formy komunikácie.

¹⁵ Zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

- **Zdravotné bariéry** sú prekážky, ktoré priamo súvisia so zdravotným stavom alebo zdravotným znevýhodnením. Pedagogický asistent môže priamo pomáhať pri obsluhu technicko-didaktických pomôcok alebo špecifických špeciálnych učebných, alebo kompenzačných pomôcok, ktoré dieťa/žiak používa, s cieľom jeho plnohodnotnej participácie na výchovno-vzdelávacom procese. Deťom/žiakom pomáha naučiť sa používať tieto kompenzačné pomôcky. Výraznou mierou tiež prispieva k personalizácii foriem práce s deťmi/žiakmi v nadväznosti na ich zdravotné znevýhodnenie, chorobu, zdravotné oslabenie či aktuálny zdravotný stav.
- **Sociálne bariéry** sú prekážky, ktoré priamo súvisia so sociálnymi podmienkami, v ktorých sa jednotlivec narodí, vyrastá a aktuálne žije. Pri prekonávaní sociálnych bariér PA dbá na eliminovanie sociálneho vylúčenia dieťaťa/žiaka, znižovanie jeho stigmatizácie v dôsledku jeho sociálneho zázemia, ale tiež napríklad poskytuje pomoc pri zabezpečení rovnakých príležitostí v školskom prostredí.
- **Kultúrne bariéry** sú prekážky, ktoré bránia efektívnej sociálnej interakcii dieťaťa/žiaka s jeho sociálnym okolím v škole. Vznikajú v dôsledku vzájomných odlišností hodnôt alebo presvedčení vyplývajúcich z odlišných kultúr medzi dvoma alebo viacerými členmi triedy alebo širšej školskej komunity. Pri prekonávaní kultúrnych bariér je vhodné preferovať tých PA, ktorí kultúrne zázemie detí/žiakov poznajú.

Vedeli ste, že...?

Zabezpečenie bezbariérového prostredia školy alebo školského zariadenia v sebe zahŕňa odstránenie všetkých architektonických, informačných, jazykových, zdravotných, kultúrnych a sociálnych bariér, ale tiež aktívne vytváranie vítajúceho prostredia priateľského pre všetky deti. Výsledkom priateľského prostredia by mala byť aktívna participácia všetkých detí a žiakov na každodenných aktivitách školy a zapojenie sa do širokých interakcií spoločenstva školy.

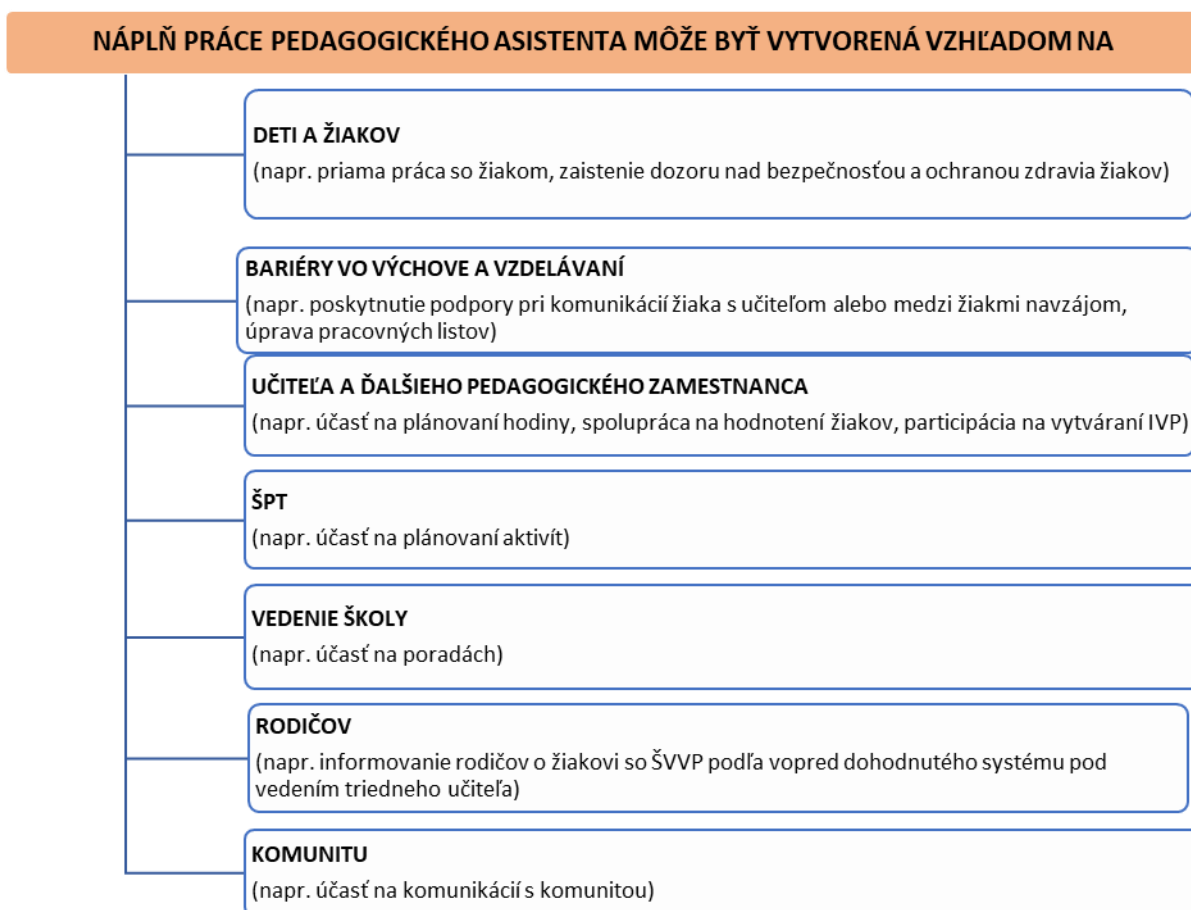
Veľkou pomocou pri vytváraní takéhoto prostredia môžu byť pre školy rozličné nástroje sebareflexie a sebahodnotenia klímy a kultúry školy a jej inkluzívnych postojov.

Nápomocné sú tiež metodiky venujúce sa zavádzaniu inkluzívnych stratégií do školského prostredia. Z mnohých spomenieme jednu veľmi konkrétnu a dostupnú metodiku *Nástroj sebareflexie v prostredí inkluzívneho predškolského vzdelávania* vytvorenú v roku 2017 Európskou agentúrou pre rozvoj špeciálneho a inkluzívneho vzdelávania. Metodika venuje detailnú pozornosť faktorom prostredia, ktoré ovplyvňujú spoluúčasť dieťaťa.

Náplň práce PA sa môže okrem prihliadnutia k prítomným bariéram vytvárať aj vzhľadom na viaceré iné premenné. Veľmi výrazný vplyv na vytváranie náplne práce má skladba detí/žiakov, s ktorými PA pracuje (relevantný je napríklad ich vek, zdravotný stav, temperament). Významnou premennou je pracovný čas PA. V rámci pracovného času je potrebné prihliadať na časovú dotáciu priamej a tzv. nepriamej činnosti, ktorá vychádza

zo zákona č. 138/2019 Z. z.¹⁶ Významnou premennou je tiež časť výchovno-vzdelávacieho procesu, počas ktorej sa realizujú činnosti (niektoré deti/žiaci napríklad potrebujú podporu najmä počas vyučovacej hodiny, iní, naopak, počas prestávky).

V snahe zachytiť všetky relevantné premenné je veľmi efektívne využívať v procese tvorby náplne práce PA rôzne pomôcky a vopred stanovené postupy. Inšpiráciou môže byť napríklad aplikačná pomôcka, ktorú vytvoril Národní pedagogický institut ČR (dostupná na: <https://zapojmevsechny.cz/clanek/plpp/napln-prace-odborneho-asistenta-pedagoga-v-zs-ss-a-skolni-druzine-2?activate=vzorove-dokumenty>). Táto aplikačná pomôcka sa snaží zachytiť všetky relevantné premenné, ktoré do procesu tvorby náplne práce PA zasahujú. Mierne upravenú verziu ponúkame v prehľadnej schéme na Obr. 3.

Obr. 3 Vytváranie náplne práce pedagogického asistenta
(Spracované voľne podľa Národní pedagogický institut ČR, 2022, dostupné na:

<https://zapojmevsechny.cz/clanek/plpp/napln-prace-odborneho-asistenta-pedagoga-v-zs-ss-a-skolni-druzine-2?activate=vzorove-dokumenty>.)

¹⁶ Zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Pedagogickému asistentovi môže byť rovnako ako inému PZ poskytované **náhradné voľno** za prácu nadčas. Všetky relevantné východiská pre prácu nadčas a čerpanie náhradného voľna sú obsiahnuté v *Aplikačnej pomôcke k práci nadčas pedagogických zamestnancov*, ktorú vydalo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky v roku 2022. Dostupná je na: <https://www.minedu.sk/data/att/26018.pdf>.

Nárok na náhradné voľno vzniká pracovnou činnosťou, ktorá je nad rámec základného pracovného úväzku na pracovisku aj mimo pracoviska za podmienok upravených v pracovnom poriadku (exkurzie, výlety, divadelné predstavenia atď.). Vo výnimočných situáciách (napr. vysoká absencia učiteľov) môže PA zastupovať aj učiteľa. V takomto prípade je nevyhnutné, aby tým nebolo ohrozené právo žiadneho dieťaťa/žiaka na poskytnutie podporného opatrenia zabezpečením pedagogickej asistencie. Zastupovanie by malo byť, podobne ako u iných PZ, realizované až po splnení základného úväzku. Takýto postup zároveň zabezpečí PA možnosť naplnenia vlastnej pracovnej náplne a úlohy, ktorú zohráva vo výchovno-vzdelávacom procese.

2.4 Forma práce pedagogického asistenta

• Formy práce PA vzhľadom na činnosť dieťaťa/žiaka

Individuálna

- prebieha v triede (dieťa/žiak vedľa skupiny)
- prebieha mimo triedu (dieťa/žiak mimo skupiny)

Skupinová

- prebieha s časťou triedy
- prebieha s celou triedou
- prebieha so širšou skupinou ako trieda

Individuálna

Individuálna forma práce je plne zameraná na činnosť s jedným dieťaťom/žiakom, ktorého aktuálne potreby možno naplniť práve v individuálnej interakcii s PA. Táto skutočnosť môže vyplývať z jeho aktuálneho zdravotného stavu, z jeho diagnózy, jazykovej bariéry a iných premenných. Individuálna forma práce môže prebiehať priamo v triede alebo aj mimo triedy (napr. v inej triede, v špecializovanej miestnosti ako logopedická miestnosť, snoezelen, senzorická miestnosť a pod.). Individuálna forma práce sa realizuje v takom rozsahu, ktorý vyplýva z odporúčaní zariadenia poradenstva a prevencie. Mala by byť priamo a cielene začlenená do výchovno-vzdelávacieho procesu, s presne vytýčeným cieľom.

Asistent môže pracovať s dieťaťom/žiakom individuálne v rámci triedy alebo skupiny. Asistent môže s dieťaťom/žiakom pracovať vo výnimočnom prípade po dohode s učiteľom individuálne aj mimo triedy. Za výnimočné prípady môžeme považovať písomnú prácu, na ktorú sa dieťa nevie v rámci triedy sústrediť a napíše si ju v pokoji mimo triedy. Tiež dovysvetľovanie časti učiva, ak žiak výrazne zaostáva za zvyškom triedy. Individuálne môže žiak pracovať mimo

triedy aj vtedy, ak je zmyslovo preťažený a nedokáže celú hodinu pracovať v rámci triedy, kde sa často nachádza aj 30 žiakov, a tiež v prípade, ak žiak potrebuje relaxačnú pauzu v rámci vyučovacej hodiny a pod. Ak sa takáto situácia opakuje a je nevyhnutnou súčasťou vzdelávania dieťaťa/žiaka, je nutné túto informáciu konzultovať s členom ŠPT alebo zariadením poradenstva a prevencie. Táto informácia by mala byť zaznamenaná v IVP dieťaťa/žiaka.

Skupinová

Pri skupinových formách práce je dôležitá nepretržitá spolupráca PA s učiteľom a tiež akceptácia PA zo strany učiteľa ako rovnocenného partnera počas celej realizácie výchovno-vzdelávacieho procesu. Dôležitým východiskom pri realizácii skupinových foriem je spoločné plánovanie a vzájomná koordinácia čiastkových činností.

Skupinová forma práce s deťmi/žiakmi môže prebiehať priamo v triede alebo aj mimo triedy (napr. v inej triede, v špecializovanej miestnosti ako logopedická miestnosť, snoezelen, senzorická miestnosť a pod.). Existujú rôzne formy delenia detí/žiakov do skupín s rôznym cieľom. Skupiny sa môžu tvoriť z dôvodu veľkosti, rôznej hĺbky preberaného učiva, rôznych foriem získavania poznatkov, rôznych foriem hodnotenia, odlišných osobitných foriem komunikácie (napr. používanie posunkového jazyka, Braillovho písma, augmentatívnej a alternatívnej komunikácie, komunikačných stratégií na podporu narušeného porozumenia reči a iných jazykových oslabení či tlmočenia pre migrantov) a iné.

Účasť na skupinovej práci je mimoriadne dôležitá pre každé dieťa/žiaka a často možno jeho potenciál plne rozvinúť len touto formou. Výnimkou sú špecifické prípady, v ktorých sú niektoré skupinové činnosti kontraindikované alebo je inak obmedzený charakter a rozsah potenciálnych sociálnych interakcií.

• **Formy práce PA vzhľadom na jeho spoluprácu s učiteľom**

Inštruktážna

- Pedagogický asistent pracuje presne podľa inštrukcií učiteľa

Kooperčná

- Vzniká na základe plánovania medzi pedagogickým asistentom a učiteľom

Čiastočne kooperačná

- Pedagogický asistent má pomerne veľkú voľnosť, flexibilne reaguje na novovzniknuté situácie, sám vyberá a hľadá riešenia

Inštruktážna

Učiteľ intenzívne usmerňuje pôsobenie PA pri realizovaní jednotlivých aktivít. Učiteľ dáva PA inštrukcie týkajúce sa obsahu, čiastkových cieľov, prezentuje svoje očakávania od vzájomnej spolupráce.

Kooperačná

Charakteristickým znakom tejto formy práce je vzájomná spolupráca a intenzívne plánovanie medzi učiteľom a PA.

Čiastočne kooperačná

Pedagogický asistent spolu s učiteľom rámcovo plánuje postup svojej práce. Výrazným prvkom pri tejto forme je však rovnako voľnosť a priestor pre iniciovanie vlastných stratégií PA. Ten má priestor reagovať na novovzniknuté situácie a vo veľkej miere si stanovovať vlastný spôsob práce.

• **Formy práce PA vzhľadom na organizáciu výchovno-vzdelávacieho procesu**

Paralelná

- Učiteľ a pedagogický asistent si rozdelia triedu na dve skupiny a učia to isté

Spoločná

- Učiteľ a pedagogický asistent učia spoločne

Na stanovištiach

- Učiteľ a pedagogický asistent učia na odlišných stanovištiach, ktorých sa žiaci zúčastňujú postupne

Paralelná forma

Trieda sa pri tejto forme rozdelí na dve skupiny. V jednej skupine vedie učebné činnosti učiteľ a v druhej vedie učebné činnosti PA. Obaja učia to isté. Ďurčová, Špotáková, Orogváni a Križo (2021) uvádzajú, že vďaka menším skupinám môžu učiteľ aj PA pracovať efektívnejšie a reagovať na individuálne potreby žiakov. Paralelná výučba môže byť vhodná aj pri reedukácii, precvičovaní či rozšírení výučby alebo pri diferencovanom učení pre rôzne skupiny.

Spoločná forma

Učiteľ a PA majú rovnomerný podiel na realizácii učebných činností. Jednotlivé činnosti vedú spoločne, ide o tímové vyučovanie.

Na stanovištiach

Obsah vyučovania je rozdelený na dve časti a každá časť sa vyučuje na jednom stanovišti. Učiteľ vedie činnosti na jednom stanovišti a PA na druhom stanovišti. Deti/žiaci sa na jednotlivých stanovištiach postupne striedajú. Ďurčová, Špotáková, Orogváni a Križo (2021) uvádzajú zároveň aj možnosť zriadiť tretie stanovište pre deti/žiacov, ktorí chcú pracovať samostatne alebo vo dvojiciach.

Pri rozhodovaní sa PA o výbere konkrétnej formy svojej práce treba brať do úvahy viacero faktorov. Medzi najvýznamnejšie patria:

- druh školy (materská škola, základná škola, stredná škola, materská škola pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, špeciálna základná škola, základná škola pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a i.);
- zaužívaná prax v škole, v ktorej PA pôsobí;
- výchovno-vzdelávacie potreby dieťaťa/žiaka alebo skupín detí/žiacov, s ktorými PA pracuje;
- osobnosť, vzdelanie a skúsenosti pedagogického asistenta a iné.

2.5 Spolupráca pedagogického asistenta s učiteľom

2.5.1 Spolupráca pedagogického asistenta s učiteľom pri plánovaní vyučovania

K spoločnému plánovaniu dochádza všade tam, kde obaja, resp. viacerí PZ spolupracujú a spájajú svoje odborné znalosti pri vytváraní plánov svojich činností. V rozličných kontextoch tak môžeme hovoriť napríklad o spoločnom plánovaní:

- tvorby obsahu vzdelávania alebo návrhu výchovno-vzdelávacích činností,
- voľby spôsobu a foriem komunikácie (vrátane vzájomného odovzdávania inštrukcií a zadávania pokynov),
- hodnotenia výsledkov výchovno-vzdelávacích činností,
- spôsobu vzájomného zdieľania informácií,
- ďalšieho vzdelávania PZ,
- vytvárania podporného, pozitívneho a bezpečného bezbariérového výchovno-vzdelávacieho prostredia
- a iné.

Základným predpokladom pre efektívne plánovanie je rešpektovanie odbornosti a rovnocennosti každého PZ. Dôležité je zabezpečiť rovnaký prístup k učebným osnovám, vzdelávacím materiálom a edukačným publikáciám pre všetkých PZ. Pedagogický asistent by mal mať tiež rovnaký prístup k informačným kanálom (napr. Edupage) medzi školou a žiakom tak ako ostatní PZ. Je vhodné, ak sú správy medzi učiteľom a žiakom prístupné aj pedagogickému asistentovi a platí to aj opačne. O takomto nastavení vzájomnej komunikácie by mal byť vopred informovaný aj žiak, resp. jeho zákonný zástupca.

Čas spoločného plánovania

Nájsť si čas na vytvorenie plánu spoločného vyučovania môže byť náročné. Každý kooperujúci vyučujúci tím si bude musieť určiť, ako často budú spoločne plánovať vyučovanie. Stanoviť si napríklad 45 minút spoločného plánovania týždenne je dobrý cieľ.

Tu je niekoľko tipov, ako nájsť alebo začleniť čas spoločného plánovania do svojho denného harmonogramu.

- ✓ Plánovací čas by mal byť súčasťou rozvrhu pedagóga. Skoordinujte sa s druhým pedagógom a nájdite vo vašich rozvrhoch prienik voľného času na plánovanie spolupráce, ideálne aspoň raz týždenne.
- ✓ Niekedy je potrebný dodatočný čas mimo štandardnej pracovnej doby. Stretnutie je možné naplánovať pred vyučovaním alebo po ňom. Skúste to plánovať s predstihom.
- ✓ Priestor na spoločné plánovanie možno nájsť aj v čase pracovných porád zamestnancov. Porady môžu byť často kratšie, čím sa vytvorí čas na spoločné plánovanie. Priestor možno vytvoriť napríklad presunutím časti porady (napr. organizačné pokyny) z programu do e-mailovej komunikácie.

Viac času potrebného na plánovanie je v určitých obdobiach roka, ako je začiatok nového školského roka alebo polroka. Spoločné plánovanie vyžaduje tiež viac času pri nových tímoch kooperatívne učiacich pedagógov, ktoré môžu stále hľadať svoj rytmus spoločného plánovania.

Forma spoločného plánovania

Spoločné plánovanie môže mať rozličné formy. Okrem osobnej formy je vhodné využívať aj online formu, ktorá môže veľmi výrazne zefektívniť spoločné činnosti. Na zdieľanie a spoluvytváranie obsahu vyučovacích hodín možno používať nástroje na digitálne zdieľanie súborov, ako je napríklad Google Disk, Teams, Dropbox či iné.

Výber konkrétnej formy by však mal byť vyhovujúci pre všetkých zúčastnených. Je dôležité dbať na to, aby čas spoločného plánovania bol pre všetkých zúčastnených príjemne a efektívne stráveným časom a každý účastník sa v ňom cítil komfortne. Môžu sa využívať jednoduché formuláre, kde si spoločne poznačia napr. čas, cieľovú skupinu a úlohy, ktoré budú na danej hodine vykonávať.

Postup spoločného plánovania

1. Oboznámenie sa so všetkými relevantnými informáciami (aktuálny zdravotný stav dieťaťa/žiaka a jeho aktuálne potreby, IVP – ak je vytvorený, školský vzdelávací program, vzdelávacie štandardy, rámcové učebné plány, edukačné publikácie a i.).
2. Vyhodnotenie predchádzajúcich plánov.
3. Oboznámenie sa s vopred stanovenými krátkodobými a dlhodobými cieľmi výchovy a vzdelávania (v kompetencii učiteľa).
4. Oboznámenie sa s vopred stanoveným obsahom výchovy a vzdelávania.
5. Oboznámenie sa s obsahom a štruktúrou vyučovacej hodiny.
6. Výber vhodných vzdelávacích stratégií, zváženie možností vytvárania flexibilných skupín a využitia prvkov kooperatívneho vyučovania, plánovanie foriem a metód hodnotenia.
7. Výber konkrétnych činností, ktoré sa budú vo výchovno-vzdelávacom procese realizovať.
8. Rozdelenie úloh medzi účastníkov.

Za kvalitu priebehu a výsledky výchovy a vzdelávania zodpovedá vždy primárne učiteľ tak, ako je to vymedzené v zákone č. 138/2019. „Učiteľ pri uskutočňovaní školského vzdelávacieho programu poskytuje výchovu a vzdelávanie deťom, žiakom alebo poslucháčom a zodpovedá za kvalitu priebehu a výsledky výchovy a vzdelávania.“¹⁷

2.5.2 Spolupráca pedagogického asistenta s učiteľom pri realizovaní a vyhodnocovaní výchovno-vzdelávacieho procesu

Realizácia výchovno-vzdelávacieho procesu

Počas výchovno-vzdelávacieho procesu sa učiteľ spolu s PA snažia realizovať vopred naplánované činnosti a zároveň flexibilne reagujú na aktuálnu situáciu, charakter a obsah vznikajúcich interakcií v skupine. Pedagogický asistent má zväčša vypracovaný rozvrh hodín, podľa ktorého pôsobí v jednotlivých triedach (Príloha č. 7). Ak nastane zmenená situácia (napr. vplyvom chorobnosti žiakov), vykonáva PA svoju činnosť v súlade s aktuálnymi zadaniami zo strany vedenia školy, ktoré musia byť v súlade s jeho pracovnou náplňou v rámci pracovnej zmluvy.

Pedagogický asistent v priebehu výchovno-vzdelávacieho procesu napríklad:

- pomáha vytvárať na vyučovaní podporujúcu a priateľskú atmosféru s rešpektujúcimi vzťahmi, demokratickými pravidlami a tímovou spoluprácou;

¹⁷ Zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

- zopakuje, prípadne preformuluje výklad učiva (podľa potreby dieťaťa/žiaka v preferovanej forme komunikácie);
- asistuje s porozumením inštrukcie zadaných úloh (podľa potreby dieťaťa/žiaka v preferovanej forme komunikácie);
- pomáha pri realizácii diferencovaného vyučovania tak, aby sa podporovalo napĺňanie potenciálu každého dieťaťa/žiaka v skupine;
- flexibilne sa s učiteľom strieda pri realizovaní jednotlivých činností (reflektovanie, pozorovanie, pomáhanie, zadávanie, koordinovanie a iné);
- pomáha pri obsluhu technických zariadení, ktoré dieťa/žiak používa v každodennom živote, ako sú vonkajšie časti kochleárných implantátov, pomôcky alternatívnej komunikácie, mechanické či elektrické vozíky, zariadenia na nahrávanie zvuku, zväčšovanie textu, špeciálne softvéry a iné špeciálne učebné a kompenzačné pomôcky;
- pomáha pri narábaní, údržbe, nasadzovaní a skladaní zdravotných pomôcok, ako sú barle, vozíky, chodúľky, palice, okluzory, načúvacie prístroje, kochleárne aparáty, kostné vibrátory a iné;
- pomáha deťom/žiakom naučiť sa používať špeciálne učebné a kompenzačné pomôcky pod vedením školského špeciálneho pedagóga a OZ s cieľom viesť ich k čo možno najväčšej miere samostatnosti (napr. režimový pásik, náhradné komunikačné systémy);
- pomáha zvýšiť bezpečnosť dieťaťa/žiaka;
- monitoruje stav dieťaťa/žiaka (prestimulovanie, únava, stav pozornosti atď.) a následne spolu s učiteľom prehodnocuje vopred stanovené výchovno-vzdelávacie ciele;
- poskytuje podporu pri začlenení dieťaťa/žiaka do rovesníckych skupín a v rovesníckom učení, povzbudzuje ho k zapojeniu sa do diskusií v triede, pomáha porozumieť a riešiť vzniknuté sociálne situácie (aj v situáciách mimo priestoru triedy);
- poskytuje podporu pri obhajobe práv dieťaťa/ žiaka;
- poskytuje podporu v prevencii vzniku neprimeranej odkázanosti na pedagogickú asistenciu a tiež neprimeranú odkázanosť na konkrétnu osobu, ktorá pedagogickú asistenciu vykonáva;
- podieľa sa na estetizácii školského prostredia (nástenky, chodby a pod.);
- podieľa sa na vytváraní a úprave pomôcok, personalizácii zadaní, úloh, písomných prác (viac v časti *Personalizovanie obsahu a foriem vzdelávania žiakov, materiálov, úloh a písomných prác pre žiaka* na s. 24 a v *Príklade z praxe* na s. 25)
- a iné.

Vyššie uvedené činnosti PA nevykonáva v plnom rozsahu v každej skupine žiakov. Tvorba konkrétnej náplne práce PA je proces, ktorý je bližšie popísaný v časti 2.3 *Náplň práce pedagogického asistenta*.

Personalizovanie obsahu a foriem vzdelávania žiakov, materiálov, úloh a písomných prác pre žiaka

Niektorým žiakom v priebehu vzdelávania nepostačuje individuálny prístup formou poskytnutia dlhšieho času, názorných pomôcok, intenzívnejšej podpory alebo iných bežných opatrení, ktorými sa individuálny prístup realizuje najčastejšie. Na efektívnejšie zohľadnenie výchovno-vzdelávacích potrieb dieťaťa/žiaka je v takom prípade potrebné personalizovať obsah a formy vzdelávania, vzdelávacie materiály, úlohy a písomné práce. Prispôbiť ich na mieru konkrétnemu žiakovi podľa jeho špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb, úrovne a schopnosti osvojovať si vedomosti a zručnosti. K tomuto kroku sa pristupuje väčšinou po tom, ako sa vyskúšali všetky osvedčené postupy, ktoré zvyknú uľahčiť vzdelávanie iným žiakom, a danému žiakovi sa súčasne poskytla intenzívna podpora špeciálneho pedagóga, prípadne PA. Sú to napríklad deti/ žiaci, ktorí majú ťažkú formu niektorej z porúch učenia, majú viacnásobné zdravotné postihnutie alebo u nich došlo, alebo opakovane dochádza k regresu už osvojených schopností a zručností.

Celý tento proces by mal prebiehať v úzkej spolupráci triedneho učiteľa so školským špeciálnym pedagógom, prípadne so zariadením poradenstva a prevencie, s rodičom/zákonným zástupcom dieťaťa/žiaka a s PA. Ak vie žiak vyjadriť, ako a čo mu pomáha, môže byť prizvaný do celého procesu. Personalizovanie úloh i celý proces hľadania riešení by mal byť zapísaný v IVP daného žiaka aj s odôvodnením. Je to dôležité pre zabezpečenie kontinuity v prípade zmeny školy žiakom, jeho prestupu na druhý stupeň, zmeny triednej učiteľky, prípadne PA. Ukážka personalizovanej formy poznámok učiva je v Prílohe č. 4 a ukážka personalizovanej formy písomnej práce z predmetu geografia je uvedená v Prílohe č. 5.

Príklad z praxe

Personalizovaná forma poznámok učiva (upravená podľa potrieb daného žiaka)

Personalizovaná forma poznámok je pre žiaka 2. stupňa ZŠ so sluchovým postihnutím a súčasne s ťažkou vývinovou poruchou učenia – dyslexiou.

Na základe odporúčania školského špeciálneho pedagóga a jeho inštrukcií žiakovi škola prostredníctvom pedagogických asistentov od tretieho ročníka upravuje texty do formy zjednodušeného jazyka. Všetci odborní i pedagogickí zamestnanci školy boli oboznámení s postupom úprav, s teoretickým základom zjednodušovania informácií. Školský špeciálny pedagóg spolupracuje s pedagogickými asistentmi, inštruuje ich a odborne zodpovedá za obsah, postupy a formy používané pri vzdelávaní žiaka. Žiak je aktívne prizývaný k poskytovaniu spätnej väzby, k vyjadrovaniu potrieb a najlepších foriem pri svojom vzdelávaní. Žiak si týmto spôsobom kontinuálne osvojuje vedomosti vďaka tomu, že text z príslušnej učebnice je:

- výrazne skrátený,
- štruktúrovaný,
- používa základnú slovnú zásobu,
- vety majú čo najnižší počet slov,
- nová informácia sa umiestňuje vždy na nový riadok,
- slabiky v slovách sú farebne odlíšené,
- pre ľahšiu orientáciu žiaka je umiestnený do tabuliek,
- k textu sú priložené obrázky,
- pod text sa umiestňujú vysvetlenia nových pojmov,
- pod text sa pripájajú synonymá pre rozvoj slovnej zásoby a prepájanie, opakovanie už osvojenej alebo prebranej slovnej zásoby.

Ukážka personalizovaných poznámok učiva v Prílohe č. 4.

Ukážka personalizovanej písomnej práce v Prílohe č. 5.

(ZŠ s MŠ, Komenského 3, Smolenice)

Hodnotenie žiakov

Pedagogický asistent nie je zodpovedný za hodnotenie detí/žakov, s ktorými pracuje. Napriek tomu má v procese hodnotenia významnú úlohu. Pedagogický asistent je mnohokrát veľmi podrobne oboznámený s postupom činnosti dieťaťa/žiaka najmä pri jeho samostatnej práci. Pohľad PA pomáha doplniť podklady pre komplexné a ucelené hodnotenie činnosti dieťaťa/žiaka, jeho motivácie, štýlu práce a mnohých iných relevantných premenných. Spoluúčasť PA v procese hodnotenia je prínosom pri hodnotení čiastkových výsledkov, ale i v súhrnnom hodnotení za jednotlivé hodnotiace obdobia. Pedagogický asistent sú často vynikajúci pozorovatelia, ktorí môžu relevantné informácie zo svojich pozorovaní poskytnúť učiteľovi alebo OZ. Závery jeho pozorovania môžu byť cenným zdrojom informácií pri popise vyučovania alebo pri spoločnom plánovaní vyučovania.

Pedagogický asistent môže ako podklad pre participáciu na hodnotení žiaka využívať rôzne postupy. Osvedčený spôsob, akým môže PA objektivizovať výskyt určitého správania u žiaka/skupiny žiakov či popísať akúkoľvek zmenu, je pozorovanie. V Prílohe č. 1 uvádzame inšpiráciu pre vytvorenie **hárka pre štruktúrované pozorovanie**. Pri jeho tvorbe je nevyhnutné ako prvé stanoviť si, čo chceme pozorovať (ukazovateľ správania). Druhým krokom je určenie parametra hodnotenia, ak je to možné (dĺžka, početnosť...), ktorý zaznamenávame do pozorovacieho hárka pri spozorovaní výskytu.

Určitú nadstavbu k pozorovacím hárkom tvoria **hárky hodnotiace**. Nastavenie kritérií hodnotenia závisí od viacerých premenných, najmä od cieľa, pre ktorý hodnotíme, rôznych premenných na strane hodnotiaceho (alebo skupiny hodnotiacich) a rôznych premenných na strane hodnoteného (učiteľ, PA, žiak, skupina žiakov a pod.).

Jedným z príkladov dobrej praxe z Českej republiky je formulár *Rychlý profil*. Tento formulár bol vytvorený Národným pedagogickým inštitútom ČR. Pedagogický asistent si do neho zaznamenáva, v čom je dieťa/žiak výborný/ý, v čom potrebuje pomôcť, ktoré učivo ovláda, ktoré potrebuje dovysvetľovať alebo čo sa počas vyučovacej hodiny dialo, aby to vedel zreferovať učiteľovi, prípadne iným osobám. Veľmi prínosné je, že súčasťou formulára je i priestor na zapojenie dieťaťa/žiaka a na jeho sebareflexiu – vyjadrenie aktuálneho prežívania pred i po hodine cez emotikon, prípadne popísanie prežívaných pocitov. Formulár môže slúžiť na mnoho ďalších účelov, napríklad na personalizovanie ďalších úloh, zadaní alebo písomných prác pre žiaka alebo ako podklad na konzultáciu s pedagogickými alebo odbornými zamestnancami školského podporného tímu či poradenského zariadenia. Veľmi osožné je používať tento formulár v prípade, ak PA zastupuje iného PA a cez stručné zápisky vie odovzdať informácie kolegyni, prípadne kolegovi. Formulár *Rychlý profil* v pôvodnej českej verzii je súčasťou Prílohy č. 2.

Hodnotenie pedagogického asistenta

Hodnotenie PA môže mať formu **spoločného hodnotenia PZ alebo OZ**, rovnako tak však formu **samohodnotenia PA** či **hodnotenia PA deťmi/žiakmi**.

Ako pomôcku na hodnotenie možno použiť niektorý z voľne dostupných alebo individuálne vytvorených pozorovacích hárkov, hodnotiacich hárkov alebo dotazníkov. Využiť možno tiež SWOT analýzu, prípadne niektorú z menej štandardných foriem hodnotenia (napr. hodnotiace kolokvium, fokusová skupina a iné).

V prípade hodnotenia PA žiakmi môže byť konkrétnou inšpiráciou formulár *Ocenenie učiteľa/pedagogického asistenta* žiakmi od autorky Tannenbergovej (2016). Žiaci môžu formulár vyplňať buď individuálne, alebo spoločne s ostatnými spolužiakmi. Možno ho využiť pre kolektív triedy, prípadne pre časť triedy oddelenej počas niektorých činností alebo vyučovacích predmetov. Celý formulár uvádzame ako súčasť Prílohy č. 3.

Hodnotenie žiakmi môže PA poskytnúť užitočné informácie, ako vylepšovať proces kooperatívneho pôsobenia v triede. V spomínanom hodnotení žiaci vyberajú z konštatovaní, ako je okrem iného aj to, či PA používa humor, či vypočuje názor žiakov, či zapája všetkých žiakov do vyučovania a ďalšie. V druhej časti majú možnosť doplniť nedokončené konštatovania.

V prípade, že žiaci nemajú predchádzajúcu skúsenosť s poskytovaním konštruktívnej spätnej väzby pedagógovi, je potrebné poskytnúť im pri hodnotení facilitovanie. Pred procesom hodnotenia je potrebné dohodnúť si spoločne pravidlá.

Zapojenie detí/žiacov do hodnotenia je jedným z dôležitých aspektov zisťovania ich potrieb, výchovy k aktívnemu spôsobu života, k formulovaniu a poskytovaniu konštruktívnej spätnej väzby. Navyše u nich buduje návyky dôležitých životných zručností prenositeľných do bežného života.

2.6 Spolupráca pedagogického asistenta s ostatnými zamestnancami školy pri realizovaní a vyhodnocovaní výchovno-vzdelávacieho procesu

Podpora detí/žiacov a zvlášť tých so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami je zložitou úlohou pre celý tím školy. Či už ide o riaditeľa, triednych učiteľov, predmetových učiteľov, OZ, PA a iných pedagogických či nepedagogických zamestnancov školy. Je dôležité, aby PA v tomto kontexte chápali svoju rolu a boli od začiatku oboznámení s vopred dohodnutými komunikačnými kanálmi medzi jednotlivými zamestnancami. Rovnako dôležité je, aby ich rolu chápali aj ostatní zamestnanci školy.

Okrem spolupráce s učiteľom (o ktorej píšeme v časti 2.5 *Spolupráca pedagogického asistenta s učiteľom*) má na prácu PA určujúci vplyv najmä **spolupráca so školským špeciálnym pedagógom a OZ školy**. Spomedzi OZ je to najmä školský psychológ, ale tiež školský logopéd, sociálny pedagóg a iní). Pedagogický asistent potrebuje pre svoje pôsobenie poznať charakteristiky a špecifiká všetkých detí/žiacov, s ktorými pracuje. Na zabezpečenie efektivity jeho pôsobenia je dôležité najmä poznanie oblastí, v ktorých dané deti/žiaci potrebujú jeho podporu. Sprostredkovanie tohto typu informácií zabezpečuje pre PA okrem učiteľa najmä OZ školy a školský špeciálny pedagóg. V spolupráci s ním môže PA získať východiská pre svoje pôsobenie v konkrétnej skupine. Naopak, mnohé informácie z pôsobenia PA následne môžu byť cenným zdrojom poznatkov o deťoch/žiakoch pre samotného OZ a školského špeciálneho pedagóga. Multidisciplinárny prístup vedie k upevňovaniu tímovej spolupráce v škole a zároveň tvorí priestor na efektívne riešenie zložitejších problémov. Viac sa o téme multidisciplinárneho prístupu možno dozvedieť na stránke VÚDPaPu (<https://vudpap.sk/multidisciplinarny-pristup/>), na ktorej možno nájsť viacero odborných materiálov, návodov či inšpirácií z praxe.

Odborný zamestnanec, školský špeciálny pedagóg a pedagogický asistent si navzájom

- zdieľajú informácie o deťoch/žiakoch, vlastných skúsenostiach a možnostiach práce pri podpore dieťaťa/žiaka v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu.

Odborný zamestnanec a školský špeciálny pedagóg okrem toho

- informuje PA o relevantných údajoch z dostupných odborných správ, z ktorých si PA môže robiť výpisky,

- informuje PA o špecifikách vzájomných interakcií s dieťaťom/žiakom, ktoré vyplývajú zo záverov odborných správ,
- odovzdáva PA potrebné poznatky zo špeciálnej pedagogiky, psychológie a iných odborov, ktoré sú vo vzťahu k jeho činnosti s dieťaťom/žiakom relevantné.

Nevyhnutná je v tomto kontexte primeraná schopnosť PA učiť sa nové poznatky z oblasti špeciálnej pedagogiky, psychológie a iných relevantných odborov.

Mnohé školy majú vytvorené **ŠPT**, ktoré okrem spomenutých zástupcov OZ môžu tvoriť PZ vrátane školských špeciálnych pedagógov či PA. Legislatívne je táto možnosť upravená v zákone č.138/2019 Z. z.¹⁸ V praxi sa PA stáva členom ŠPT aktuálne najčastejšie v niektorých malých školách, kde je len jeden OZ. Rovnako tak aj v školách, kde je vysoký počet PA a jeden z nich sa stáva súčasťou ŠPT ako ich zástupca. Pôsobením PA v ŠPT sa rámec jeho kompetencií nerozširuje.

Efektívnym nástrojom na podporu spolupráce PA a OZ alebo ŠPT je realizácia **konzílií**. Konzíliá sa konajú pravidelne a ich dôležitou súčasťou sú práve PA. Konzílium je stretnutie ŠPT, PA a učiteľov k jednotlivým deťom/žiakom, ktorí vstupujú do procesu integrácie a inklúzie, prestupujú na vyšší stupeň vzdelávania alebo u nich došlo k akýmkoľvek zmenám, ktoré je nutné prekonzultovať v rámci širšieho stretnutia zamestnancov školy (dieťa/žiak v ťažkej životnej situácii; po strate príbuzného; počas rozvodu rodičov a iné). Na podklade záverov konzíliá sa vypracúva IVP, prípadne je zo školského vzdelávacieho programu bližšie definovaný postup pri jeho vzdelávaní a zaznamenaný do dokumentácie. V rámci konzíliá vzniká priestor, v ktorom sú učelia a PA informovaní o špecifikách jednotlivých detí/žakov. Konzíliá sú tiež vhodným priestorom, v ktorom si môžu učelia a PA vytvoriť základy pre svoju spoluprácu pomocou podkladov poskytnutých ŠPT. Konziliárne stretnutia prebiehajú na rôznych úrovniach v starostlivosti o dieťa/žiaka. Viac k téme odborných konzílií je uvedené v podkladoch, ktoré vypracoval VÚDPaP v rámci NP Štandardy. Dostupné na: <https://vudpap.sk/wp-content/uploads/2023/05/vykony-odbornych-cinnosti.pdf>.

Školský podporný tím má svoje nezastupiteľné miesto aj v podpore PA. Okrem odborného usmerňovania či mentoringu, ktoré PA poskytujú, je dôležité poskytovať im aj podporu. Pracovná pozícia PA je z viacerých hľadísk veľmi náročná. Rozsah jeho pracovných aktivít je veľmi široký, rovnako tak rozsah sociálnych interakcií, do ktorých PA vstupujú. Náročnosť ich pôsobenia zvyšuje tiež komplexnosť charakteru ich riadenia a podpory. Práve podpora môže byť veľmi efektívne realizovaná prostredníctvom zapojenia ŠPT. Môže ísť o **individuálne podporné stretnutia** alebo v praxi osvedčené pravidelné **skupinové podporné stretnutia**. Stretnutia odporúčame realizovať na pravidelnej báze, a to v mesačných alebo dvojmesačných odstupoch.

¹⁸ Zákon č. 138/2019 o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Príklad z praxe

„V našej škole realizujeme pravidelné spoločné podporné stretnutia školského podporného tímu a pedagogických asistentov vedené Bálintovou metódou. Stretnutia realizujeme pod vedením odborného zamestnanca školy (školská psychologička), pretože je pri ich realizácii nevyhnutná zručnosť a skúsenosť práce so skupinou. Táto metóda je jednou z foriem intervíznej skupiny, ktorá dokáže zúčastneným rýchlo, nedirektívnu a jednoduchou formou zabezpečiť získanie nadhľadu, inšpirácie, nového pohľadu a spätnej väzby na svoju prácu so žiakom. Tieto skupiny vedíme ako prevenčný program proti vyhoreniu. Zároveň tým však ponúkame pedagogickým asistentom priestor na spätné reflektovanie svojej práce a vyhodnocovanie zvolených postupov.“ (ZŠ s MŠ Pliešovce)

Pedagogický asistent v mnohých prípadoch úzko spolupracuje aj s ostatnými zamestnancami školy, ako napríklad **s pomocným vychovávateľom** alebo **zdravotníckym pracovníkom**. Tieto pozície sú v školskom prostredí relatívne nové (aktuálne prebieha ich pilotné overovanie v rámci Programu *Pomocný vychovávateľ v materskej škole* a Programu *Zdravotnícky pracovník v materskej, základnej a strednej škole*, ktoré sú financované z prostriedkov Európskej únie prostredníctvom Plánu obnovy a odolnosti). Bližšie informácie k pracovným pozíciám dostupné na:

<https://www.statpedu.sk/files/sk/svp/zavadzanie-isvp-ms-zs-gym/materska-skola/metodika-pomocni-vychovavatelja-preview-web-04.pdf>

<https://www.minedu.sk/vyzva-zdravotnický-pracovník-v-materskej-v-základnej-a-v-strednej-skole/>

2.7 Spolupráca pedagogického asistenta s rodinou dieťaťa/žiaka

Pedagogický asistent môže mať veľmi významnú pozíciu vo vzájomnom spájaní rodiny a školy. Komunikácia PA s rodičmi/zákonnými zástupcami obsahovo nikdy nezastupuje úlohu triedneho učiteľa, predmetových učiteľov ani iných zamestnancov školy. Charakter informácií je odlišný. Napriek tomu sú informácie, ktoré si s rodinou žiaka PA vymieňa, často rovnako významné. Z tohto dôvodu je dôležité venovať dostatok pozornosti výberu vhodnej formy komunikácie. Charakter a rozsah vzájomnej komunikácie PA s rodinou by mal byť tiež predmetom vzájomnej dohody medzi PA a ostatnými zamestnancami školy, najmä triednym učiteľom.

Každé dieťa/žiak môže mať v istom období ťažkosti s komunikáciou. Či už ide o ťažkosti s komunikáciou so spolužiakmi, učiteľmi či iným zamestnancom školy, prípadne ťažkosti v komunikácii so svojou rodinou o školských témach. Pedagogický asistent môže v týchto situáciách poskytnúť efektívnu podporu. Ťažkosti s komunikáciou často sprevádzajú aj deti/žiacov s rozličnými špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Mnohokrát nevedia podať dostatočne vyčerpávajúce informácie rodičom/zákonným zástupcom o tom, čo sa v priebehu dňa udialo v škole. Ťažkosti môžu nastať napríklad pri informovaní o tom, ktoré

pomôcky potrebujú priniesť na vyučovanie, aké majú úlohy a poznámky, kedy budú písať testy a podobne. Pedagogický asistent môže v takýchto prípadoch vytvárať s rodinou komunikačné väzby a podporiť tak celkový tok všetkých relevantných informácií.

Pedagogický asistent môže s rodinou dieťaťa/žiaka komunikovať osobne, telefonicky alebo elektronicky (e-mailová komunikácia, EduPage, videokonferenčné platformy). Vhodný časový priestor môžu nájsť v čase pred vyučovaním, po vyučovaní alebo v čase rodičovských združení. Ako dobrý prostriedok komunikácie sa tiež osvedčili komunikačné zošity alebo hárky, kde sa zapisujú dohodnuté informácie (domáce úlohy, správanie počas hodín, všetky dôležité informácie z diania v škole). Pri vzájomnej komunikácii PA s rodinou je dôležité, aby bola vopred nastavená frekvencia komunikačných interakcií. Pedagogický asistent nie je povinný komunikovať s rodinou neustále, ale v presne dohodnutej frekvencii a rozsahu. Dôležité je tiež zachovávať etický rozmer komunikácie. Dôrazne sa odporúča zachovať dôvernosť informácií medzi PA a dieťaťom/žiakom, samozrejme, ak neplatí oznamovacia povinnosť. Odporúčané je tiež vyhnúť sa vo vzájomnej komunikácii ohováraniu učiteľa a iných zamestnancov školy, spolužiakov alebo ich rodičov.

Kľúčové faktory pre dosiahnutie efektívnej komunikácie s rodinou dieťaťa/žiaka

- Dôvernosť (ak neplatí oznamovacia povinnosť).
- Dodržiavanie etického rozmeru komunikácie.
- Pravdivosť komunikovaných informácií.
- Relevantnosť komunikačného obsahu.
- Participácia komunikačných partnerov (PA a rodina dieťaťa/žiaka) na stanovení charakteru, formy a frekvencie vzájomnej komunikácie.
- Pravidelnosť komunikácie.
- Bezodkladnosť (v rámci vopred stanovenej frekvencie vzájomnej komunikácie a závažnosti obsahu).
- Akceptovanie vopred dohodnutého systému následnosti v komunikácii rodiny so školou.
- Vzájomná informovanosť o prebiehajúcej komunikácii s rodinou dieťaťa/žiaka v kruhu relevantných zamestnancov školy.

Prehľad odborných východísk pre komunikáciu a budovanie spolupráce odborníka s rodičom ponúka materiál *Budovanie spolupráce s rodičom*, ktorý v rámci NP Štandardy vydal VÚDPaP. Dokument sa zaoberá dôležitými aspektmi prežívania bezpečia a práce s mocou pri spolupráci odborníka s rodičom. Venuje sa aj multidisciplinárnej podpore rodín a úlohe rodiča ako jedného z členov multidisciplinárneho tímu. Dokument je dostupný na: <https://vudpap.sk/wp-content/uploads/2023/03/BUDOVANIE-SPOLUPRACE-S-RODICOM.pdf>.

Viac k téme spolupráce s rodinou dostupné aj v podcastoch (VÚDPaP 2023):

<https://vudpap.sk/podcasty/spolupraca-s-rodicmi-1-cast/>

<https://vudpap.sk/podcasty/spolupraca-s-rodicmi-2-cast/>

3 ASISTENCIA PRI SEBAOBSLUŽNÝCH ČINNOSTIACH

3.1 Sebaobslužné činnosti

Medzi sebaobslužné činnosti poskytované v škole zaraďujeme podľa zákona č. 245/2008 Z. z.¹⁹ nasledovné oblasti činností:

- **Osobná hygiena**
Hygienická starostlivosť o jednotlivé časti tela: ruky, tvár, zuby, nechty.
- **Stravovanie a dodržiavanie pitného režimu**
Porciovanie stravy, obsluha (prinesenie stravy a nápoja na dosah), kŕmenie a pomoc pri pití.
- **Vyprázdňovanie**
Sprievod na toaletu, pomoc pri vyzliekaní, obliekaní, účelná očista po toalete, sprievod z toalety, podanie podložnej misy, močovej fľaše s následným očistením podložnej misy (fľaše), ochrana osobnej a postelnej bielizne pred znečistením (nasadenie a výmena plienky).
- **Obliekanie, vyzliekanie**
Výber oblečenia (rozpoznanie jeho správneho vrstvenia a farieb), obliekanie, obúvanie, vyzliekanie, vyzúvanie.
- **Mobilita, motorika**
Sprievod pri chôdzi (chôdza po rovine, po schodoch), pomoc pri vstávaní z lôžka, pomoc pri líhaní na lôžko, polohovanie, pomoc pri manipulácii s predmetmi (napríklad pri uchopení lyžičky, zapínaní gombíkov, pri príprave a odkladaní učebných pomôcok), obsluha a premiestňovanie predmetov dennej potreby.
- **Dodržiavanie liečebného režimu**
Životospráva dieťaťa alebo žiaka na podporu liečby, ktorú stanoví lekár.

Zabezpečenie sebaobslužných úkonov je jedným z podporných opatrení, ktoré dieťaťu/žiakovi zabezpečuje škola alebo školské zariadenie v čase jeho výchovno-vzdelávacieho procesu. Podporné opatrenie sa poskytuje na základe odborných záverov zariadenia poradenstva a prevencie.

¹⁹ Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

3.1.1 Sebaobslužné činnosti a vnímanie vlastnej identity

Realizovanie sebaobslužných činností v adekvátnej kvalite a osvojenie si sebaobslužných zručností vytvára obraz samostatnosti dieťaťa/žiaka. Samostatnosť primeranú veku a schopnostiam, prípadným obmedzeniam chápeme ako komplexnú a nevyhnutnú životnú zručnosť dieťaťa/žiaka (aj s postihnutím), ktorá mu otvára dvere do spoločnosti, a tým pre neho robí nezávislý život reálnym. Inklúzia do rôznych oblastí života spoločnosti ide ruka v ruku s nezávislým spôsobom života. Možnosť samostatne sa rozhodovať znamená mať život vo svojich rukách, a nie nasledovať rozhodnutia iných ľudí o vlastnom živote.

Cieľom vykonávania sebaobslužných činností nie sú v mnohých ohľadoch len ony samy, ale cieľom je vedieť sa rozhodnúť, mať rozhodovanie o podobe vlastného života vo svojich rukách. Zvládnutie sebaobslužných činností na najvyššej možnej individuálnej úrovni vysoko vplýva na identitu dieťaťa/žiaka, jeho sebavnímanie a sebavedomie. Ako postupne zvláda viac a viac sebaobslužných činností samostatne, krok po kroku buduje samostatnosť, a tá ide ruka v ruke s vnímaním, že už ako dieťa môže ovplyvňovať dianie okolo seba. Prestáva byť pasívnym prijímateľom pomoci a svojou aktivitou vplýva na dianie okolo seba. Dospelí ľudia, ktorí pracujú s dieťaťom/žiakom, by mu mali vedome prenechať priestor na vlastné smerovanie k samostatnosti napriek tomu, že mu pri tom asistujú. Ak by dospelí pokračovali vo vykonávaní väčšiny činností za neho, tým by mu odovzdávali aj odkaz, že niečo nie je schopný urobiť alebo to nie je schopný urobiť dosť dobre.

Podporovať primeranú sebadôveru detí/žiakov, posilňovať ich sebahodnotiace zručnosti možno veľmi efektívne aj v procese poskytovania asistencie pri sebaobslužných činnostiach. Uvádzame niekoľko princípov, z ktorých možno pri dosahovaní spomenutých cieľov vychádzať.

Ako posilňovať sebadôveru detí/žiakov cez poskytovanie asistencie pri sebaobslužných činnostiach?

1. Umožnite im, aby sa čo najviac sami/sami rozhodovali. Namiesto vášho automatického rozhodovania im dajte na výber, čo budú robiť, čo si oblečú, čo chcú jesť a pod. Začnite výberom z dvoch možností. Väčšina predškolákov si už dokáže vybrať z troch možností. Ponúkajte len možnosti, ktoré sú v danom momente dostupné (napr. pri obliekaní, pri výbere jedla.) Ak ide o deti školského veku a je to vhodné, môžete ich povzbudiť, aby navrhli vlastné riešenie (napr. čo a ako chcú niečo urobiť).
2. Dovoľte im robiť chyby. Vďaka chybám sa naučia, že každé konanie má svoje dôsledky. Učia sa, že robiť chyby je normálne a na každý problém sa nájde riešenie. Oceňte každú snahu, aj tú najmenšiu. Nezávisle od toho, aký bude výsledok snaženia. Nechajte im zodpovednosť za ich rozhodnutia.
3. Na otázky odpovedajte múdro – namiesto rýchlej odpovede ich motivujte, aby sami/sami hľadali odpoveď a nad odpoveďou rozmýšľali. Podporíte tak ich samostatnosť v premýšľaní, rozvoj ich myšlienkových procesov.
4. Nechajte ich snívať, veriť svojim snom. Vytvorte im priestor na rozvoj fantázie. Otázka, ktorá je v tomto smere nápomocná: „Čo by to znamenalo, čo všetko by sa zmenilo, ak by sa ti to podarilo?“

5. Doprajte im čas, aby si našli vlastný štýl obliekania, úpravy zovňajšku. Budte trpezliví, ak dieťa bude istý čas experimentovať a skúšať rôzne štýly.
6. Dajte im priestor spolupodieľať sa na úprave triedy a starostlivosti o spoločné priestory (napr. práca týždenníka). Podporujte ich participáciu na drobných prácach v domácom prostredí. Povzbudzujte v tomto smere ich rodičov/zákonných zástupcov k malým krokom.
7. Podporte ich, aby prezentovali svoj názor, pohľad na konkrétnu situáciu. Zdôraznite, že ich názor je veľmi dôležitý.
8. Neporovnávajte ich navzájom! Každé/každý má svoju cestu, spôsob a čas.
9. Chváľte ich a snažte sa ich naučiť, aby aj ony/oni vedeli pochváliť iných, či samých seba. Učte ich sebaláske. Budte im príkladom, ktorý budú napodobňovať.
10. Postupne posilňujte ich osobnú odolnosť.

Vedeli ste, že...?

- **Opakovaným vykonávaním úkonov namiesto dieťaťa mu je poskytovaný odkaz, že ono samo to nevie urobiť dostatočne dobre. Takýto odkaz má zásadný vplyv na vývin jeho identity, sebavnímania a sebavedomia.**
- **Budovaním samostatnosti možno ovplyvniť vytváranie vlastného pozitívneho sebaobrazu.**
- **Pozitívna skúsenosť s osvojovaním si sebaobslužných činností je základom pre vytváranie si ďalších vzťahov s inými ľuďmi v súčasnosti aj v budúcnosti.**
- **Ak sa s budovaním sebaobslužných zručností začne v ranom veku – teda čo najskôr – vytvorí sa široká báza na učenie sa novým a ďalším zručnostiam.**
- **Spájanie toho, čo sa s dieťaťom/žiakom nacvičuje v súvislosti s reálnym životom, je dôležité pre posilňovanie jeho trpezlivosti a vytrvalosti.**
- **Veľmi dôležité okrem pochvaly za výkon je aj vedomé oceňovanie snahy. Schopnosť zachytiť reálny posun dieťaťa/žiaka v porovnaní s ním samým je jedným z najdôležitejších aspektov prístupu každého dospelého (rodiča, zamestnanca školy a i.). Je potrebné myslieť na to, že mnohé deti/žiaci sa učia niektoré veci s námahou, zatiaľ čo iné deti/žiaci si ich osvojujú prirodzene, ľahko a bez väčšej časovej náročnosti.**

3.1.2 Sebaobslužné činnosti a zdravotné znevýhodnenie

„Človek, ktorého zdravie je vážne narušené, nikdy neodhalí svoje skryté zdroje sily, pokiaľ s ním ostatní nejednajú ako s normálnou ľudskou bytosťou a nepovzbudzujú ho, aby sa pokúsil utvárať svoj život sám.“

Helen Kellerová (žena s viacnásobným postihnutím – hluchoslepotou)

Individuálny vývin dieťaťa/žiaka môže prebiehať v jednotlivých oblastiach značne disproporčne. Platí to aj pre deti/žiacov so zdravotným postihnutím. Vedenie dieťaťa/žiaka k osvojovaniu si sebaobslužných činností by malo čo najviac nasledovať a kopírovať štandardný vývin a vývinové normy. Obzvlášť vtedy, keď to vieme podporiť kompenzačnými pomôckami, využitím informačno-technických pomôcok a princípov univerzálneho dizajnu. To znamená využívať rôzne pomôcky na mobilitu detí/žiacov s telesným postihnutím čo najskôr a nečakať, kedy a či bude chodiť. Podobne u detí/žiacov nehovoriacich využiť dostupné alternatívne formy komunikácie a dorozumievania sa. Rovnako ako nečakáme u detí s poruchami zraku, že začnú vidieť, ale naopak, poskytneme im kompenzáciu vo forme okuliarov, šošoviek, lúp, zväčšovacích zariadení, diktafónu, hlasových správ a výstupov. Je veľmi užitočné obrátiť sa v týchto otázkach na príslušných odborníkov v špecializovaných centrách poradenstva a prevencie (Sieť Špecializovaných centier poradenstva a prevencie dostupná na: <https://www.minedu.sk/siet-zariadeni-poradenstva-a-prevencie-od-112023/>), prípadne odborníkov v organizáciách, ktoré sa venujú osobám s podobným typom zdravotného postihnutia. Za najdôležitejšie považujeme, ak dotyční odborníci už poznajú špecifické situácie dospelých ľudí so zdravotným postihnutím a vedia sa vo svojom poradenstve zamerať na to, ako dosiahnuť funkčnosť, praktické zručnosti, ktoré sú nevyhnutné pre každodenný a nezávislý spôsob života človeka s konkrétnym zdravotným postihnutím. Všetky informácie sú nevyhnutné pre rozvíjanie čo možno najväčšej miery autonómnosti a samostatnosti pri realizovaní sebaobslužných činností, ale tiež pre vzájomné plánovanie a následné realizovanie asistencie pri sebaobslužných činnostiach.

U niektorých detí/žiacov zostanú vzhľadom na rozsah ich zdravotného postihnutia (a limity z toho vyplývajúce) jednotlivé sebaobslužné činnosti vykonávané inými ľuďmi po celý život. Aj v tejto situácii je veľmi potrebné, aby dieťa/ žiak mohol prinajmenšom spolurozhodovať pri výbere konkrétnych foriem a spôsobov vykonávania činností. Týmto spôsobom mu preukazujeme rešpekt a akceptáciu voči jeho osobe.

3.2 Poskytovanie asistencie pri sebaobslužných činnostiach v školskom prostredí

KTO POSKYTUJE?

Vo vybraných školách v súčasnosti pôsobia okrem PA i pomocní vychovávatelia, zdravotnícki pracovníci (najmä školské zdravotné sestry), prípadne iné osoby, ktoré poskytujú deťom a žiakom pomoc pri sebaobslužných činnostiach. Títo zamestnanci školy zohrávajú zásadnú úlohu pri zapájaní detí a žiakov do všetkých školských i mimoškolských aktivít počas trvania celého výchovno-vzdelávacieho procesu.

PREČO POSKYTUJE?

Sebaobslužné zručnosti u detí/žiacov sú v školskom prostredí často podceňované, nepripisuje sa im taký význam ako osvojovaniu vedomostí. Jedným zo základných cieľov pôsobenia školy vo vzťahu k dieťaťu/žiakovi by však mala byť jeho príprava na čo najviac nezávislý život v spoločnosti. Bez realizovania sebaobslužných činností v primeranej kvalite spolu so snahou

o vedomé osvojovanie si sebaobslužných zručností sa cesta dieťaťa/žiaka k nezávislému životu zbytočne predlžuje a oddŕaľuje.

ČO POSKYTUJE?

Úlohy asistencie sú rôzneho typu a závisia od úrovne samostatnosti dieťaťa/žiaka, ako aj od miery prípadného zdravotného znevýhodnenia. Osoba, ktorá poskytuje asistenciu pri sebaobslužných činnostiach, môže pomáhať pri mnohých každodenných činnostiach, ako sú stravovanie, obliekanie, prezliekanie, premiestňovanie či polohovanie. Ďalej môže pomáhať pri používaní zdravotných pomôcok, ako je chodúľka, vozík, pri nasadzovaní a snímaní ortéz a v mnohých iných oblastiach. Pri všetkých činnostiach je dôležité neustále hľadať rovnováhu medzi zaistením bezpečnosti dieťaťa/žiaka a podporou jeho nezávislosti. Dôležité je nechať ho robiť všetko, čo dokáže samostatne, a zároveň podporovať činnosti, pri ktorých sa prejavujú ťažkosti.

Veľa diskusií sa vedie o tom, kto môže a kto nemôže vykonávať sebaobslužné činnosti predovšetkým pre deti/žiacov s ťažším, prípadne viacnásobným zdravotným postihnutím. Základným východiskom v týchto diskusiách by malo byť právo dieťaťa na zabezpečenie kvalitného inkluzívneho vzdelávania a súčasne naplnenia jeho potrieb, ktoré sú zásadne ovplyvnené zdravotným postihnutím. V dôsledku zdravotného postihnutia je zmenená potreba, respektíve nutnosť podpory pri napĺňaní základných potrieb. Ak s dieťaťom/žiakom pracuje PA (s adekvátnym vzdelaním) a ten odmietne naplniť jeho základnú potrebu, pripomína to situáciu akéhokoľvek dieťaťa/žiaka, ktoré v škole nečakane zvracia. Nik z pedagógov spravidla neodmietne poskytnúť tomuto dieťaťu/žiakovi podporu, ktorú v tej chvíli potrebuje dostať. Podobne by sa mala uberať diskusia o napĺňaní základných potrieb detí/žiacov so zdravotným postihnutím. Dôležitou otázkou je, kto zamestnancovi školy poskytujúcemu asistenciu so sebaobslužnými činnosťami zabezpečí zaškolenie, ktorým sa oboznámi s dieťaťom/žiakom a spôsobmi napĺňania jeho špeciálnych potrieb. V tejto oblasti je nevyhnutná úzka spolupráca s rodičmi/zákonnými zástupcami. Je žiaduce, aby všetky tieto procesy zaškolenia a spoločných diskusií prebehli ešte pred nástupom do školy. Je dôležité umožniť zamestnancom školy, aby sa dôkladne oboznámili s problematikou. Poskytnúť im taký časový priestor, aký budú potrebovať na to, aby sa cítili bezpečne. Je možné umožniť napríklad to, že pri prvých kontaktoch bude prítomný rodič alebo iná blízka osoba.

Odporúča sa a je zásadné písomné zachytenie **dohody rodičov/zákonných zástupcov, riaditeľa školy, zamestnanca školy poskytujúceho asistenciu pri sebaobslužných činnostiach**, v ktorej sa uvedie potrebný rozsah vykonávanej podpory a rozsah zaškolenia. Veľmi účelné je tiež presné zachytenie dohody týkajúcej sa prevzatia zodpovednosti v prípade výskytu ťažkostí a neočakávaných komplikácií i kontakt na rodičov/zákonných zástupcov, prípadne iné osoby – odborníkov. Dohoda by mala obsahovať súhlas dotyčného zamestnanca školy s vykonávaním konkrétnych sebaobslužných aktivít. Takýto postup navrhujeme aplikovať pri každej personálnej zmene vrátane zmeny triedneho učiteľa, majstra odborného výcviku a podobne.

Vedeli ste, že...?

- **Osoba mimo rodinného prostredia môže pomôcť natrénovať dieťaťu/ žiakovi sebaobslužné zručnosti rýchlejšie a efektívnejšie.**
- **Pri nácviku sebaobslužných činností sú často veľmi nápomocné ostatné deti/žiaci v kolektíve.**
- **Každý kvalitný IVP by mal definovať ciele, ktoré dieťa/žiak dosiahne, a to formou osvojenia si konkrétnych zručností, medzi ktoré patria aj sebaobslužné zručnosti. Ciele by mali byť konkrétne, reálne odhadnuté, merateľné a zmysluplné (aj pre dieťa/žiaka).**
- **Zmysluplnosť učenia a prepojenie s reálnym životom urýchľuje a zefektívňuje proces osvojovania si konkrétnych zručností aj v oblasti sebaobslužných činností. Napríklad: mnohí chlapci vedia, že chcú raz šoférovať. Žiakovi pomôžeme nájsť zmysel učenia sa aktuálne nacvičovaných zručností, ktoré predchádzajú získaniu vodičského preukazu.**

Počas poskytovania asistencie pri sebaobslužných činnostiach pracuje zamestnanec školy nevyhnutne s **kompenzačnými pomôckami**, ktoré dieťa alebo žiak počas dňa bežne využíva. Je dôležité, aby bol s nimi dôkladne oboznámený a vedel ich využívať efektívne. Úlohou osoby poskytujúcej asistenciu je tiež zabezpečiť bezpečnú manipuláciu s kompenzačnou pomôckou.

Dieťa alebo žiak, ktoré/ý potrebuje asistenciu pri sebaobslužných činnostiach, zároveň obvykle vykonávanie týchto činností aj samo/sám priebežne nacvičuje a snaží sa svoje schopnosti v tomto smere kontinuálne zlepšovať. **Pomôcky pre nácvik sebaobslužných činností** využíva dieťa/žiak počas každodenných bežných aktivít, ale tiež napríklad v rámci cielených činností na rozvoj v oblasti sebaobsluhy realizovaných samotnou školou (bližšie informácie k intervenciám v oblasti sebaobslužných činností sú dostupné v sprievodnom materiáli Intervencie). Osoba, ktorá poskytuje v tejto oblasti asistenciu, by mala byť oboznámená s pomôckami pre nácvik sebaobslužných činností a mala by posilňovať ich využívanie aj v rámci svojich aktivít. Okrem tradičných pomôcok (makety hygienických potrieb, bábiky a iné) môže ísť napríklad o video modeling alebo rôzne procesuálne schémy. Video modeling je chápaný ako spôsob nácviku, pri ktorom sa používa videozáznam. Na videozázname je zobrazený človek (v ideálnom prípade rovesník dieťaťa/žiaka, ktorý demonštruje celý proces činnosti, prípadne len jej časť.). Procesuálne schémy zobrazujú sled po sebe nasledujúcich čiastkových krokov, ktoré vedú k úspešnému zvládnutiu istej činnosti. Vizualizácia postupnosti krokov je pre mnohé deti a žiakov vhodným a efektívnym spôsobom učenia sa. Je uplatniteľná pri deťoch, ktoré nerozprávajú, deťoch s odlišným materinským jazykom, deťoch s narušenou komunikačnou schopnosťou a mnohých ďalších. Príkladom efektívnej vizualizácie postupu jednotlivých činností sú publikácie autoriek H. Zobačová a T. Lukešová (Zobačová T. a T. Lukešová: *Jak na to? Hygiena, jak na to? Oblékání*).

Inšpiráciu ku konkrétnym technikám či pomôckam možno nájsť tiež v konzultácii so špeciálnymi centrami poradenstva a prevencie. Zaujímavé inšpirácie ponúka aj viacero neziskových organizácií, ktoré sa venujú problematike daného postihnutia. Príkladom môže

byť vypracovaný postup pri nácviku obliekania žiaka, ktorý vypracovali odborné zamestnankyne neziskovej organizácie Raná starostlivosť v Bratislave. Uvádzame ako možný zdroj inšpirácie v Prílohe č. 6.

3.2.1 Asistencia v oblasti hygieny

Asistencia v oblasti osobnej hygieny v sebe zahŕňa starostlivosť o čistotu a hygienu tváre, rúk, zubov a nechtov. V mnohých prípadoch ide len o čiastočnú podporu, keď sa dieťa/žiak nevie dostatočne efektívne pohybovať v priestore určenom na osobnú hygienu (napr. pri oslabení hrubej alebo jemnej motoriky) alebo nemá dostatočne osvojenú postupnosť jednotlivých čiastkových činností (napr. pri oslabení kognitívnych schopností). V mnohých prípadoch je však potrebná podpora komplexná, keď osoba poskytujúca asistenciu v oblasti osobnej hygieny vykonáva niektoré úkony v plnej miere namiesto dieťaťa/žiaka. Aj v takomto prípade je nevyhnutné, aby bolo dieťa/žiak do jednotlivých aktivít zapojený/á formou návrhov na spôsob realizácie jednotlivých úkonov. Je nevyhnutné preukazovať mu rešpekt aj v situácii, keď nie je schopný/á vzhľadom na rozsah prípadného zdravotného postihnutia realizovať úkony osobnej hygieny samostatne. V prípade poskytovania asistencie v oblasti osobnej hygieny je často nevyhnutnou súčasťou úkonov tiež dotýkanie sa častí tela. Akékoľvek dotýkanie sa dieťaťa/žiaka musí prebiehať takou formou, ktorá bezvýhradne a plne rešpektuje jeho dôstojnosť.

3.2.2 Asistencia v oblasti stravovania a dodržiavania pitného režimu

Asistencia v oblasti stravovania a dodržiavania pitného režimu predstavuje pomoc pri jedení a pití, ale aj pomoc pri servírovaní jedla. Rozsah podpory je v tomto smere široký. Mnoho detí/žiakov nedokáže odniesť podnos s jedlom a pitím bez pomoci, niektorí to nedokážu vôbec. Obdobne široký rozsah podpory je pri samotnom procese prijímania potravy či tekutín. Asistencia v tomto smere znamená podporu pri manipulovaní s tanierom, príborom a kúskami potravy. Rovnako ako v iných sebaobslužných činnostiach je nevyhnutné poskytovať asistenciu len v tých krokoch a v takom rozsahu, v akom je to potrebné. Poskytnúť pokojný a nerušený priestor na čo možno najväčšiu participáciu dieťaťa/žiaka v procese stravovania je veľmi dôležité, a to aj napriek časovej náročnosti. Mnohokrát opomínaným významom stravovania je okrem prijímania potravy aj spoločenský rozmer tohto procesu. Spoločenský rozmer stravovania je pre všetkých ľudí, rovnako tak pre deti/žiakov s potrebou asistencie v tejto oblasti, veľmi dôležitý. Napriek zvýšeným nárokom na organizáciu a zabezpečenie stravovania v kruhu rovesníkov je nevyhnutné snažiť sa naplňovať spoločenský rozmer stravovania v čo možno najväčšej možnej miere u každého.

3.2.3 Asistencia v oblasti vyprázdňovania

Niektoré deti/žiaci v škole potrebujú na to, aby sa mohli plne zapojiť do výchovno-vzdelávacieho procesu, asistenciu v oblasti vyprázdňovania močového mechúra alebo hrubého čreva.

Rozsah a intenzita podpory závisí od veku dieťaťa/žiaka, dostupnosti a bezpečnosti prostredia a služieb dostupných v škole. Niektoré deti/žiaci môžu potrebovať neustálu starostlivosť, zatiaľ čo iní budú potrebovať pomoc len pri presunoch na toaletu alebo pri samotnom používaní toalety.

Je zásadné, aby si pedagógovia i iní zamestnanci školy a školského zariadenia uvedomili, že poskytovanie podpory v tejto oblasti je pre všetky strany neprirodzený proces. Je potrebné zdôrazniť, že neprirodzené je to tým, že väčšina ľudí tieto úkony zvláda sama, v intímnom prostredí. Naopak, deti/žiaci s rôznymi zdravotnými postihnutiami pomoc v tejto oblasti nevyhnutne potrebujú. Je pre nich často, prirodzene, náročné, aby nechávali do intímnej zóny vstupovať cudzie osoby, ktoré nie sú z okruhu rodiny. Tieto osoby sa navyše môžu časom pomerne často meniť a rovnako sa môže časom zvyšovať ich počet.

Dôležitou a zásadnou úlohou zamestnanca školy, ktorý zabezpečuje asistenciu, je poskytnutie podpory takou formou, pri ktorej sa maximálne dbá na zachovanie dôstojnosti dieťaťa/žiaka. Medzi úlohami tohto zamestnanca by malo byť tiež pripomínať túto skutočnosť, monitorovať a vyhodnocovať jej reálne plnenie v každodenných činnostiach školy. V prípade nezrovnalostí alebo výskytu nežiaducich foriem prístupu k týmto skutočnostiam je jeho povinnosťou upozorňovať iných kolegov, prípadne vedenie školy na nevhodné formy prístupu.

Pri poskytovaní asistencie v tejto oblasti sa môžeme stretnúť s viacerými špecifickými situáciami. Ide napríklad o inkontinenčné nehody, ktoré sa môžu vyskytnúť kedykoľvek. V týchto situáciách je nevyhnutné reagovať diskretne a rýchlo, pomôcť dieťaťu/žiakovi pri čistení a prezliekaní. Odporúča sa, aby bola pre takéto prípady v škole na prístupnom mieste k dispozícii druhá sada oblečenia, vlhké utierky a iné hygienické potreby. Na očistenie a prezliečenie možno použiť toaletu, miestnosť školskej zdravotnej sestry alebo inú samostatnú miestnosť vytvorenú na tento účel.

3.2.4 Asistencia v oblasti obliekania a vyzliekania

Odev je nevyhnutnou súčasťou nášho sociálneho pôsobenia. Dieťa/žiak v školskom prostredí, tak ako v iných sociálnych prostrediach, svoje oblečenie nosí oblečené, ale zároveň s ním aj pri viacerých príležitostiach manipuluje (príchod, odchod, výmena oblečenia pri zašpinení, pri zmene teploty, pri zmene prostredia, činnosti a pod). Z dôvodu zapojenia všetkých detí/žakov do čo možno najširšieho okruhu aktivít komunity školy je potrebné myslieť na asistenciu aj v tejto oblasti. Obliekanie úzko súvisí s motorickým plánovaním. Ak chceme poskytovať dieťaťu/žiakovi asistenciu v tejto oblasti, je nevyhnutné vopred zistiť, v ktorej z častí tejto sústavy krokov má problém. Asistenciu je vhodné poskytnúť len pre tú časť zo sústavy krokov a tú oblasť, v ktorej je naozaj potrebná. Pri niektorých deťoch/žiakoch sú ťažkosti spojené

s hrubou alebo jemnou motorikou, u iných to môže byť ťažkosť spojená s oslabením kognitívnych funkcií (napr. určiť na čo slúžia jednotlivé časti odevu, ako odev prispôbiť vonkajšej teplote a iné).

Poskytovať asistenciu pri obliekaní a vyzliekaní by sme mali v súlade so zvyklosťami zavedenými rodinou a takým spôsobom, ktorý vyplynie zo vzájomnej konzultácie rodiny a osoby poskytujúcej asistenciu. Dieťa/žiak takto môže postupne ľahšie predvídať, aká je následnosť jednotlivých krokov celého procesu. Takýmto spôsobom je vyšší predpoklad, že dieťa/žiak bude pri poskytovaní asistencie lepšie spolupracovať a bude na procese participovať v čo možno najväčšej miere. Pri každej činnosti, ktorú má potenciál samostatne zvládnuť, je dôležité mu to umožniť.

3.2.5 Asistencia v oblasti mobility

Asistencia v oblasti mobility v sebe zahŕňa sprievod pri pohybovaní sa, ale tiež pri manipulovaní s predmetmi vo svojom okolí.

Poskytnutie efektívnej asistencie v oblasti mobility vyžaduje v prvom kroku dôkladné oboznámenie sa s motorickými schopnosťami a možnosťami konkrétneho dieťaťa/žiaka. Rovnako dôležité je oboznámiť sa s pomôckami, ktoré používa, a so spôsobom a rozsahom ich ovládania. Osoba, ktorá asistenciu poskytuje, by mala byť vopred dôkladne zaučená pokiaľ ide o používanie pomôcky. Pri pomôckach ovládaných elektrickým ovládačom je nevyhnutné oboznámiť sa tiež s odporúčaným postupom v prípade vybitia zariadenia. Inštruktáž a praktické predvedenie pomôcky uskutočňuje rodič/zákonný zástupca.

Z praktických rád, ako poskytovať asistenciu pri pohybe v kombinácii s pomôckami, ktoré uvádzajú Kostadinova a Cholaková (2022), vyberáme:

- ✓ Predtým ako dieťaťu/žiakovi pomôžete, sa ho vždy vopred opýtajte.
- ✓ Vždy ho informujte pred manévrovaním alebo predtým, ako sa dotknete pomôcky.
- ✓ Ak si s určitou prekážkou neviete poradiť sami, požiadajte o pomoc inú osobu.
- ✓ Ak sa vozík zasekne, netahajte ho ani ho netlačte, ale skontrolujte ho a pokúste sa odstrániť prípadnú poruchu.
- ✓ Pri zjazde zo svahu vždy pevne držte invalidný vozík a netlačte ho dopredu.
- ✓ Keď dieťa/žiak používa barly alebo keď samostatne chodí, chodte vždy pre ním, keď schádzate po schodoch, a za ním, keď stúpate hore.

3.2.6 Asistencia v oblasti dodržiavania liečebného režimu

Dieťa/žiak môže v čase návštevy školy podstupovať rôzne formy liečby. Ošetrojúci lekár stanovuje počas doby trvania jeho liečby východiská pre jeho životosprávu, ktoré sú súčasťou liečebného procesu. Zamestnanec školy, ktorý poskytuje asistenciu pri sebaobslužných

činnostiach, poskytuje v týchto prípadoch pomoc a podporu pri realizovaní tejto životosprávy. Môže ísť o rôzne opatrenia v rámci výchovno-vzdelávacích procesov školy, ale tiež vykonávanie alebo obmedzenie konkrétnych aktivít.

3.3 Poskytovanie asistencie pri sebaobslužných činnostiach v spolupráci s rodinou dieťaťa

Kvalitná a dostatočne efektívna komunikácia rodiny s osobou, ktorá dieťaťu/žiakovi zabezpečuje asistenciu pri sebaobslužných činnostiach, je základným pilierom ich vzájomného vzťahu. V zahraničnej literatúre, ktorá sa zaoberá inkluzívnym vzdelávaním, sa vzájomná komunikácia a aktívna účasť rodiny vo všetkých fázach inklúzie považuje za mimoriadne významnú natoľko, že práve aktívna účasť rodiny vo všetkých fázach inklúzie vytvára jedno z kritérií, na základe ktorého možno konkrétny proces výchovy a vzdelávania považovať za inkluzívny alebo nie. Príkladom môže byť legislatíva Spojených štátov amerických, ktorá nastavuje procesy participácie rodičov/zákonných zástupcov v tomto smere pomerne konkrétne. Na účely komunikovania IVP je škola povinná napríklad prispôbiť stanovenie termínu stretnutia konkrétnemu dátumu a času, ktorý vyhovuje rodičovi/zákonnému zástupcov. Rodina je v tomto smere naozaj rovnocenným partnerom školy.

Príklad z praxe

Z priebehu stretnutia rodiny a školy k individuálnemu vzdelávaciemu programu (ZŠ, Spojené štáty americké).

Stretnutia sa zúčastnilo niekoľko dospelých – riaditeľka školy, triedny učiteľ, psychológ a my ako vopred odsúhlasené osoby predstavené ako stážistky. Na stretnutie bol okrem rodiny žiaka prizvaný aj samotný žiak. Žiak dostal priestor vyjadriť sa v rovnakej miere ako ostatní prítomní. Okrem iného sa žiak vyjadroval k jednotlivým navrhovaným opatreniam. Vo vzájomnej diskusii prítomných sa stanovila zodpovednosť za jednotlivé úlohy. Výsledkom diskusie bola dohoda aj o tom, ktoré z konkrétnych navrhovaných úloh splní sám žiak.

(Drdulová, T. 2008, Chattonooga, štát Tennessee)

Aktívnu participáciu rodiny vo všetkých inkluzívnych procesoch a podpore dieťaťa/žiaka možno považovať za kľúčovú aj v našich podmienkach. V oblasti poskytovania podpory pri sebaobslužných činnostiach je takáto participácia dokonca nevyhnutnosťou.

Zamestnanec školy, ktorý poskytuje asistenciu pri sebaobslužných činnostiach, by mal vždy rešpektovať zvyklosti rodiny a nasledovať úroveň už osvojených zručností dieťaťa/žiaka z rodiny. Neznamená to však, že by sa ho nemal pokúšať ďalej rozvíjať. Spoločne zvolený postup rozvíjania jednotlivých oblastí sebaobsluhy by mal byť výsledkom čo možno najotvorenejšej komunikácie medzi všetkými zúčastnenými stranami (dieťaťa/žiaka,

rodičov/zákonných zástupcov, učiteľa, vedenia školy a konkrétneho zamestnanca, ktorý bude poskytovať asistenciu pri sebaobslužných činnostiach).

Dobrá komunikácia s rodinou je mimoriadne dôležitá, najmä v otázkach bezpečnosti. Človek zabezpečujúci asistenciu pri sebaobslužných činnostiach by mal mať pocit, že sa môže otvorene podeliť o svoje obavy, pričom by mal rešpektovať vnímanie rodiny a riadiť sa jej prioritami. Niektoré rodiny sú ochotné podstúpiť určité riziká v mene nezávislosti a zamestnanec školy poskytujúci asistenciu pri sebaobslužných činnostiach by sa mal snažiť rešpektovať ich želania v rámci svojich možností a legislatívnych rámcov. Želania rodičov/zákonných zástupcov a prípadné dohody so zamestnancami školy nevyhnutne musia vychádzať z platnej legislatívy a musia byť v súlade s vnútornými predpismi školy.

Veľmi užitočným z praxe sa javí spísanie **dohody** medzi rodičmi/zákonnými zástupcami dieťaťa/žiaka, vedením školy a zamestnancom poskytujúcim asistenciu pri sebaobslužných činnostiach, v ktorej sa uvedie charakter a rozsah plánovanej podpory (pozri Kapitolu 3.2). Táto dohoda by sa mala pravidelne revidovať v súlade s novovzniknutými skutočnosťami u ktoréhokoľvek účastníka dohody.

Z časového hľadiska je komunikácia s rodinou zväčša dlhoročnou záležitosťou. Komunikácia by sa nemala obmedzovať len na kritické obdobia a riešenie problematických oblastí.

Komunikácia s rodinou by mala byť kontinuálna počas celého obdobia budovania a udržiavania vzájomného vzťahu dieťaťa/žiaka, rodiny a školy. Komunikácia s rodinou je nevyhnutná pred začiatkom nástupu do školy, vo fáze adaptácie na školu, ale aj počas celého ďalšieho obdobia, v ktorom je asistencia v školskom prostredí poskytovaná. Na zabezpečenie efektívnej a pre všetky zúčastnené strany komfortnej komunikácie uvádzame **Kľúčové faktory pre dosiahnutie efektívnej komunikácie s rodinou dieťaťa/žiaka** (pozri Kapitolu 2.7.

Spolupráca pedagogického asistenta s rodinou dieťaťa/žiaka v tejto publikácii). Spomedzi mnohých uvedených faktorov je potrebné pri poskytovaní asistencie pri sebaobslužných činnostiach zvlášť vyzdvihnúť faktor dôvernosti. Osoba poskytujúca asistenciu v tejto oblasti disponuje často veľmi dôvernými informáciami z prostredia rodiny dieťaťa/žiaka. Tieto informácie mnohokrát prevyšujú rámec informovanosti ostatných zamestnancov školy či iných členov školskej komunity. Akékoľvek osobné informácie, ktoré rodina poskytne, či už vo formálnej, alebo neformálnej komunikácii zamestnancovi školy, by mali byť posudzované ako prísne dôverné.

4 PREHĽAD VYBRANÝCH DOSTUPNÝCH ZDROJOV

- Asistent pedagoga (2017, KENDÍKOVÁ, J.)
- Asistent pedagoga a dieťa se zrakovým postihom (2015, JANKOVÁ, J., MORAVCOVÁ, D.)
- Asistent pedagoga a klima triedy (2019, GABAŠOVÁ, J., VOSMÍK, M.)
- Metodika práce asistenta pedagoga. Podpora samostatnosti žiaka. (2015, MORÁVKOVÁ, VEJROCHOVÁ, M.)
- Multi-IN Manuál pre asistentov v materských, základných a stredných školách o multidisciplinárnej starostlivosti a inkluzívnom vzdelávaní detí a žiakov s rúšštepom chrbtice a hydrocefalom (2023, KOSTADINOVA, S., CHOLAKOVA, I.)
Dostupné tu: <https://multi-in.eu/sk/manual-pre-osobnych-asistentov/>
- Multi-IN Manuál pre školské sestry a zdravotníckych pracovníkov v materských, základných a stredných školách o multidisciplinárnej starostlivosti a inkluzívnom vzdelávaní detí a žiakov s rúšštepom chrbtice a hydrocefalom (2023, KOSTADINOVA, S., CHOLAKOVA, I., VLAYKOVA, M.)
Dostupné tu: <https://multi-in.eu/wp-content/uploads/2022/09/Manual-pre-Skolske-sestry-26.09.22-SK.pdf>
- Dieťa hovoriace iným jazykom: Možnosti kompenzačnej podpory v predprimárnom vzdelávaní. (2021, DANIŠKOVÁ, Z., FILAGOVÁ, M., KAPALKOVÁ, S., PÍŠOVÁ, J.) Dostupné na: <https://www.statpedu.sk/files/sk/svp/zavadzanie-isvp-ms-zs-gym/materska-skola/metodicke-materialy/dieta-hovoriace-inym-jazykom-moznosti-kompenzacnej-podpory-predskolskom-vzdelavani.pdf>
- Pedagogický asistent (2021, ĎURČOVÁ, V., KRIŽO, V., OROGVÁNI, M., ŠPOTÁKOVÁ, M.)
- Pedagogický asistent v praxi (2020, BELKOVÁ, V. a kol.)
- Pedagogický asistent v základnej škole (2021, RÉVESZOVÁ, Z., TEKELOVÁ, M.)
- Pomocní vychovávateľa v predprimárnom vzdelávaní. (2022, CINOVÁ, E., RÉVÉŠTOVÁ, Z., SKÁCAL, R., ŠPOTÁKOVÁ, M.)
- Príručka pre asistenta učiteľa (so zameraním na možnosti jeho pomoci v procese mediácie na škole), (KOPČANOVÁ, D., FARKAŠOVÁ, E.)
- Skúsenosti so spoluprácou učiteľa a pedagogického asistenta na primárnom stupni ZŠ. (2015, SITKOVÁ, D.)
- Spolupráce s asistentem pedagoga (2012, BAŘINKOVÁ, Z. a kol.)
- Vademecum asistenta pedagoga (2020, KEDNÍKOVÁ, J.)

Zoznam bibliografických odkazov

Aplikačná pomôcka k práci nadčas pedagogických zamestnancov, 2022. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Dostupné na:

<https://www.minedu.sk/data/att/26018.pdf>

BIGGS, E., C. B. GILSON a E. W. CARTER, 2019. Developing That Balance: Preparing and Supporting Special Education Teachers to Work With Paraprofessionals. In: *Teacher EDUCATION AND SPECIAL EDUCATION*. 2019, VOL. 42(2) P. 117–131.

CINOVÁ, E., Z. RÉVESZOVÁ, R. SKÁCAL a M. ŠPOTÁKOVÁ, 2022. *Pomocní vychovávateľa v predprimárnom vzdelávaní*. Bratislava: ŠPÚ.

Dostupné na:

<https://www.statpedu.sk/files/sk/svp/zavadzanie-isvp-ms-zs-gym/matrska-skola/metodika-pomocni-vychovavateľa-preview-web-04.pdf>

COTTINI, L. a G. VIVANTIHO, 2018. *Čo a ako robiť so žiakmi v škole*. Bratislava: Noxi. ISBN 978-80-8111-562-6.

ĎURČOVÁ, V., M. ŠPOTÁKOVÁ, M. OROGVÁNI a V. KRIŽO, 2021. *Pedagogický asistent*. Bratislava: Inkluentrum. ISBN 978-80-974-1581-5.

Etický kódex pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov, 2021. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Dostupné na:

<https://www.minedu.sk/data/att/15445.pdf>

Európska agentúra pre rozvoj špeciálneho a inkluzívneho vzdelávania. *Nástroj sebareflexie v prostredí inkluzívneho vzdelávania v ranom detstve*. Odense, Dánsko, 201., ISBN 978-87-7110-658-9.

KOSTADINOVA, S. a I. CHOLAKOVÁ, 2022. *Manuál pre asistentov v materských, základných a stredných školách o multidisciplinárnej starostlivosti a inkluzívnom vzdelávaní žiakov s rúžštepom chrubice a hydrocefalom*. Multi-in. ISBN 978-80-974288-5-3.

KRNÁČOVÁ, Z., M. JAŠŠOVÁ, L. ŠIMONČIČOVÁ, O. OKÁLOVÁ a E. KAPITÁŇOVÁ. *Budovanie spolupráce s rodičom*. Dostupné na: <https://vudpap.sk/wp-content/uploads/2023/03/BUDOVANIE-SPOLUPRACE-S-RODICOM.pdf>

Náplň práce odborného asistenta pedagoga v ZŠ, SŠ a školní družině. Národní pedagogický institut České republiky. Dostupné na: <https://zapojmevsechny.cz/clanek/plpp/napln-prace-odborneho-asistenta-pedagoga-v-zs-ss-a-skolni-druzine-2?activate=vzorove-dokumenty>

Popis pracovných činností (rozsah praxe) zdravotníckych pracovníkov v pozícií „školského“ zdravotníckeho pracovníka, 2022. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/23584.pdf>

Sieť zariadení poradenstva a prevencie od 1. 1. 2023. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/siet-zariadeni-poradenstva-a-prevencie-od-1-1-2023/>

STAŇOVÁ, Z., 2022. *Pedagogický asistent v základnej škole*. Asociácia špeciálnych pedagógov škôl a poradní. Dostupné na: https://www.bodkacik.sk/wp-content/uploads/2022/12/BULLETIN-2022_PA.pdf

TANNENBERGEROVÁ, M., 2016. *Průvodce školní inkluzí aneb Jak vypadá kvalitní základní škola současnosti?* Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7552-008-1.

Národní pedagogický institut České republiky. Rychlý profil. Dostupné na:

https://zapojevsechny.cz/user_files/rychly%20profil/Formul%C3%A1%C5%99%20Rychl%C3%BD%20profil.pdf

Legislatívne zdroje

Dohovor o právach dieťaťa

Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím

Nariadenie vlády SR č. 341/2004 Z. z., ktorým sa ustanovujú katalógy pracovných činností pri výkone práce vo verejnom záujme a o ich zmenách a dopĺňaní

Pokyn Ministra č. 39/2017, ktorým sa vydávajú profesijné štandardy pre jednotlivé kategórie a podkategórie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov škôl a školských zariadení

Príloha č. 4 k Výzve na predkladanie žiadostí o poskytnutie prostriedkov mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti (Zdravotnícky pracovník v materskej, v základnej a v strednej škole. Dostupné na: [23585.pdf \(minedu.sk\)](https://www.minedu.sk/23585.pdf)

Vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 173/2023 Z. z. o kvalifikačných predpokladoch pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov

Vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 361/2019 Z. z. o vzdelávaní v profesijnom rozvoji

Vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 223/2022 o základnej škole

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. O živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov

PRÍLOHY

Príloha č. 1

Pozorovací hárok (Cottini, L. a G. Vivantiho 2018)

ZÁZNAM PRE SYSTEMATICKÉ POZOROVANIE

Kto (žiak):

Trieda:

Kto pozoruje:

Dátum:

Ukazovatele správania (pozorované správanie): A).....

B).....

Ukazovateľ správania	Čas..... Vykonávaná činnosť:	Čas..... Vykonávaná činnosť:	Čas..... Vykonávaná činnosť:	Čas..... Vykonávaná činnosť:
A				
B				

Zdroj:

COTTINI, L. a G. VIVANTIHO, G., 2018. *Autizmus. Čo a ako robiť so žiakmi v škole*. Noxi. ISBN 978-80-8111-562-6.

Príloha č. 2

Formulár Rýchly profil (Národní pedagogický institut České republiky)

Národní pedagogický institut České republiky

RYCHLÝ PROFIL	Jméno a příjmení žákůžákyně	Odevzdání: _____ Třída: _____ Datum: _____
• _____ • _____ • _____ V čem je žákůžákyně dobrý/dobrá?	• _____ • _____ • _____ Co žákůžákyně pomáhá, s čím potřebuje pomoci?	Emotikon žákůžákyně před hodinou
• _____ • _____ • _____ Učivo, které žákůžákyně potřebuje prohloubit/zopakovat?	_____ _____ _____ _____ _____ _____ _____ _____ _____ Všechny aktuální informace, poznámky, postřehy, skóre z hodiny	Datum, hodina, jméno vyplňující osoby
• _____ • _____ • _____ Učivo, které žákůžákyně bezvadně ovládá	_____ _____ _____ _____ _____ _____ _____ _____ _____ Všechny aktuální informace, poznámky, postřehy, skóre z hodiny	Emotikon žákůžákyně po hodině

EVROPSKÁ UNIE
Evropská strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

www.zapojmevsechny.cz

Zdroj:

https://zapojmevsechny.cz/user_files/rychly%20profil/Formul%C3%A1%C5%99%20Rychl%C3%BD%20profil.pdf

Príloha č. 3

Formulár *Ocenenie učiteľa/pedagogického asistenta* (Tannenbergová 2016)

Ocenenie učiteľa (asistenta)

Od triedy zo dňa

V tomto štvrťroku sa vám z uvedenej ponuky podľa nášho názoru darilo:

1. Ste trpezlivý/á
2. Vypočujete nás a nekričíte na nás
3. Viete naučiť
4. Využívate hry, súťaže a rôzne aktivity
5. Využívate medzipredmetové vzťahy a projekty
6. Chváľte, dokážete oceniť, že sa pekne správame
7. Ste dobrý/á
8. Usporadúvate akcie školy a zapájate do nich žiakov
9. Necháte nás povedať svoj názor
10. Vkladáte do hodín relaxačné cvičenia a oddych
11. Je s vami zábava
12. Využívate interaktívne tabule alebo rôzne výučbové pomôcky
13. Viete všetkých žiakov zapojiť do výučby – rýchlejších aj pomalších
14. Viete vysvetliť učivo vhodnou metódou a zrozumiteľne
15. Máte dobrú náladu, neprenášate na nás zlú náladu a nepokoj
16. Ste spravodlivý/á
17. Ste vzdelaný/á v odbore, poviete nám aj viac k preberanej látke a ďalšie zaujímavosti, ktoré nie sú v učebnici
18. Ste ochotný/á pomáhať
19. Dávate druhé šance na zlepšenie známok
20. Hovoríte k veci
21. Máte vybudovaný zdravý rešpekt, autoritu
22. Využívate intonáciu hlasu
23. Nezosmiešňujete žiakov
24. Venujete sa tiež pomalším a slabším žiakom, dávate im možnosť sa zapojiť

Zdroj:

TANNENBERGEROVÁ, M., 2016. *Průvodce školní inkluzí aneb Jak vypadá kvalitní základní škola současnosti?* Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7552-008-1.

Príloha č. 4

Ukážka personalizovanej (upravenej podľa potrieb daného žiaka) formy poznámok, z ktorých si žiak osvojuje učivo

EURÓPA

SVETADIEL	KONTINENT	POLOGULE	POBREŽIA
EURÓPA	EUROÁZIA	VÝCHODNÁ	MIMORIADNE ČLENITÉ
		ZÁPADNÁ	
		SEVERNÁ	

členité = rozdelené na časti

Podnebie je **dlhodobý** **stav** **ovzdušia** **na** **danom** **mieste**.

TYPY KRAJÍN – vzdialenosť od rovníka, pásmovitosť typov krajín – vegetačné stupne					
POLÁRNA PUSTATINA – najsevernejšie ostrov					
TUNDRA – pobrežie Severného ľadového oceána + Island Machy a lišajníky , nenáročné byliny , stromy , soby					
IHLIČNATÉ Široký Smrek , Medveď , Podmáčané plochy – rašeliniská	LESY pás borovice ,	– naprieč smrekovce	BOREÁLNE severnou a	LESY Európu . brezy jelene	
ZMIEŠANÉ Rozsiahla Buky , Srniec , líška	A plocha	LISTNATÉ duby...borovice ,	LESY mierneho	(u nás) pásma . smrek	
STEPI ďalej	A od	LESOSTEPI oceána	– (vo vnútrozemí)	oblasť mierneho /menej	pásma zrážok/
Rozsiahle trávnaté porasty - otvorené lúky , sem-tam strom , málo zrážok					
PÚŠTE V najsuchších oblastiach s kontinentálnym podnebím (vo vnútrozemí)	A	POLOPÚŠTE	(mierneho	pásma)	
SUBTROPICKÉ A STÁLOZELENÉ LESY - v oblasti Stredozemného a Čierneho mora Dub , céder , gaštany , vavríny					
VYSOKOHORSKÝ TYP KRAJINY – odolné rastliny – kosodrevina Svišť , kamzík					

POLÁRNA PUSTATINA

TUNDRA

BOREÁLNE LESY

ZMIEŠANÉ A LISTNATÉ LESY

STEPI A LESOSTEPI

PÚŠTE A POLOPÚŠTE

SUBTROPICKÉ A STÁLOZELENÉ LESY

VYSOKOHORSKÝ TYP KRAJINY

Autorka personalizovaných poznámok:

Mgr. Kristína Hebelková (2023), pedagogický asistent žiaka na II. stupni v ZŠ s MŠ Komenského 4, Smolenice

Príloha č. 5

Ukážka personalizovanej písomnej práce z predmetu Geografia 7. ročník - učivo Európa

1. Doplň tabuľku

POLOGULE	
	MIMORIADNE ČLENITÉ

2. Doplň názov podľa mapy

Kontinent – _____

Svetadiel – _____

3. Doplň vetu

_____ je dlhodobý stav ovzdušia na danom mieste.

4. Doplň informácie do tabuľky

TYPY KRAJÍN
_____ pustatina – najsevernejšie ostrovy
_____ – pobrežie Severného ľadového oceána + Island Machy a lišajníky, nenáročné byliny, stromy, soby
_____ lesy – široký pás naprieč severnou Európou. Smreký, borovice, smrekovce a brezy. Medvede, jelene. Podmáčané plochy – rašeliniská
_____ a _____ lesy – rozsiahla plocha mierneho pásma. Buky, duby, borovice, smreký... Srnec, líška
_____ a _____ – oblasť mierneho pásma, ďalej od oceánu (vo vnútrozemí) /menej zrážok/ Rozsiahle trávnaté porasty
_____ a polopúšte – v najsuchších oblastiach s kontinentálnym podnebím (vo vnútrozemí)
_____ a stálozelené lesy – v oblasti Stredozemného a Čierneho mora Dub, céder, gaštany, vavríny
_____ typ krajiny – odolné rastliny – kosodrevina svišť, kamzík

Autorka personalizovanej písomnej práce:

Mgr. Kristína Hebelková (2023), pedagogický asistent žiaka na II. stupni v ZŠ s MŠ Komenského 3, Smolenice

Príloha č. 6

Pomôcka pri nácviku obliekania

OBLIEKANIE 1. ČASŤ AKO SA DIEŤA UČÍ OBLIEKAŤ	
NAJSKÔR STIAHNE PONOŽKY, ČIAPKU, ZHODÍ TOPÁNKY Z NÔH, STIAHNE NOHAVICE Z ČLENKOV Pri učení pomôže voľnejší odev napr. pyžamo, väčšie nohavice, veľké topánky.	V SEDE SA ZAUJÍMA O ŠNÚRKY, TOPÁNKY A PONOŽKY Dieťa sa najskôr učí vyberať hračky z krabice, potom vkladať. Rozoberať hračky a skladať. Vyzliekať a obliekať bábiku.
PRI VYZLIEKANÍ NAJSKÔR VYŤAHUJE RUKY A NOHY Z ODEVU, CHYTÁ HO A PÚŠŤA Pomôže, ak obliekame vždy rovnako (napr. pravú ruku a potom ľavú,...). Naučí sa predvídať čo bude nasledovať, bude vedieť lepšie spolupracovať.	OBLEČENIE SI BERIE DO RÚK, OBRACIA HO, STRKÁ DO NEHO RUKY, NAŤAHUJE HO Nechajme dieťa manipulovať s oblečením aj keď vieme, že ešte nie je schopné samo si ho obliecť.
UROBME Z OBLIEKANIA ZÁBAVU Môžeme využiť piesne alebo riekanky, pomenovanie častí tela.	

Viac v článku na www.ranastarostlivost.sk

Zdroj: Raná starostlivosť, n. o.

Príloha č. 7

Rozvrh pedagogického asistenta

Ukážka rozvrhu pedagogického asistenta

Základná škola ČERVENÁ Veronika (ČEV) - PA

	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Po		SJL V.C	MAT III.A	MAT III.B	SJL III.A	ANJ III.A			
Ut		SJL V.C	MAT III.A	SJL III.A	VAJ III.A	SJL III.B			
St		SJL III.B	SJL III.A	PDA III.B	MAT III.B				
Št		SJL III.A	SJL V.C	DEJ V.C	ANJ III.A	SJL III.A	SJL III.A		
Pi		SJL V.C	MAT III.B	SJL III.A					

Ukážka rozvrhu jednej z tried, kde je uvedená účasť pedagogického asistenta na vyučovacích hodinách.

	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Po		SJL KRM	MAT KRM/Č EV	VLA KRM	SJL KRM/ČE V	ANJ JUZ/ČE V			
Ut		PDA KRM	MAT KRM/Č EV	SJL KRM/Č EV	VAJ BRM/ČE V	VYV KRM			
St		INF PAN	SJL KRM/Č EV	MAT KRM	ANJ JUZ	PVC KRM	PVC KRM		
Št		SJL KRM/ČE V	MAT KRM	EVb VLA	ANJ JUZ/ČE V	SJL KRM/Č EV	SJL KRM/ČE V		
Pi		TSV KRM	TSV KRM	SJL KRM/Č EV	HUV KRM	EVb VLA			

Zdroj: STAŇOVÁ, Z., 2022. *Pedagogický asistent v základnej škole*. Asociácia špeciálnych pedagógov škôl a poradní.